

Hej!

Så här har det varit för mig...

En empirisk studie av sex flyktingars
processuella tankar och upplevelser om livet i Sverige.

Författare: Mattias Lindgren
Helena Svensson

Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

The purpose of this essay was to examine how six refugees have experienced their life in Sweden over time.

Our main issue was to learn how they experienced to meet a new society and culture and how it has affected them. We were also interested finding out if the new society has changed their way of thinking and acting.

To fulfil our purpose to answer these questions we made the interviews based on a qualitative method.

The analysis was made with a perspective on language, labour market, cultural meeting and cultural differences.

One of the most obvious conclusions we have drawn from the refugees we have interviewed is that most of these have had difficulties to get established on the labour market. One other is that most of them felt a change in their way of thinking and acting.

Förord

Arbetets gång har varit mödosamt men underbart spännande. Vi vill ta tillfället i akt att tacka de personer som givit oss möjligheten att fullfölja denna uppsats.

Först och främst vill vi tacka alla underbara människor som vi har intervjuat. Ni har alla på ett fantastiskt och beundransvärt sätt berättat om er själva och era tankar och upplevelser.

Sedan vill vi tacka vår handledare Torbjörn Hjort för all hjälp du givit oss med uppsatsen.

Även tack till er som hjälpt oss med både information om ämnet och förmedlat kontakt med intervjupersoner.

Slutligen vill vi tacka Johan Svensson, Cecilia Persson och Anders Stub för att de hjälpt oss på olika sätt.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Problemformulering.....	1
1.2. Syfte och centrala frågeställningar.....	1
1.3. Den juridiska definitionen på flykting och skyddsbehövande i övrigt.....	2
1.4. Flyktingkapets väsen.....	3
2. Metod.....	3
2.1. Val av metod.....	3
2.2. Urval.....	4
2.3. Intervjusituationen.....	5
2.4. Bearbetning av materialet.....	6
2.5. Metoddiskussion.....	6
2.6. Etiska aspekter.....	7
2.7. Litteratursökning.....	8
2.8. Fortsatt framställning.....	8
3. Vår teoretiska ram.....	9
3.1. Tidigare forskning.....	9
3.2. Övriga teoretiska utgångspunkter.....	15
4. Redovisning av det empiriska materialet.....	17
4.1. Inledning.....	17
4.2. Presentation av våra teman.....	18
4.3. Presentation av respondenterna.....	19
4.4. Kunskaper om Sverige innan ankomst.....	20
<i>Sammanfattning</i>	21
4.5. Tankar om framtiden efter att respondenterna fått sitt permanenta uppehållstillstånd.....	21
<i>Sammanfattning</i>	22
4.6. Teman som avhandlades under intervjuerna.....	22
- Sysselsättning.....	22
<i>Sammanfattning</i>	25
- Språket.....	25
<i>Sammanfattning</i>	27

- Det sociala nätverket.....	27
<i>Sammanfattning</i>	29
- Det kulturella mötet med svenskarna.....	30
<i>Sammanfattning</i>	32
- Internalisering av nya värderingar, normer och traditioner.....	32
<i>Sammanfattning</i>	34
- Den kulturella tillhörighet.....	35
<i>Sammanfattning</i>	36
- Attityder hos svenskar och invandrare.....	36
<i>Sammanfattning</i>	38
5. Analys.....	39
5.1. Inledning.....	39
5.2. Sysselsättningens betydelse.....	39
5.3. Språkets betydelse.....	41
5.4. Sverige och svenskarna.....	42
5.5. Internaliseringsprocessen.....	44
5.6. Den kulturella tillhörighetens ambivalens.....	45
5.7. Attityder hos svenskar och invandrare.....	46
6. Slutdiskussion.....	48
7. Källförteckning.....	50
7.1 Referenser.....	50
7.2 Övriga källor.....	51
8. Appendix 1.....	52

1. Inledning

1.1 Problemformulering

För de flesta av oss är vårt vardagliga sätt att leva något självklart, något som vi tar för givet. Det nät av mer eller mindre gemensamma och kända kulturmönster, som exempelvis består av normer, sociala koder och värderingar, hjälper oss att uppleva en känsla av vardag och förutsägbarhet i det samhälle som vi lever i. Det gör att vi oftast kan orientera oss utan några större problem, vi kan tolka en mängd situationer utifrån tidigare kunskap och erfarenheter. Det vardagliga samspelet med vår omgivning behöver vi oftast inte nämnvärt reflektera över för att förstå. Vi gör det på ett sätt som känns naturligt för oss.

Det är först när vi på olika sätt kommer i kontakt med andra samhällen och kulturer som vi kanske börjar förstå att vårt eget naturliga sätt att leva inte är lika givet för andra. En del av oss har nog förundrats över hur människor ifrån andra kulturer lever och verkar. Som exempelvis turist, aupair eller utlandsstuderande har nog många hamnat i situationer där de känt sig förbryllade över hur de ska agera. Tidigare erfarenheter och kunskaper räcker helt enkelt inte till för att kunna läsa av och förstå vissa situationer som man hamnar i. Som tillfällig besökare kanske man i efterhand skojar om det, gör det till något exotiskt. Men hur upplevs mötet för människor som av olika skäl känt sig tvingade att fly ifrån sitt hemland och därigenom fått bosätta sig i ett annat land, som exempelvis Sverige, under en längre tid, kanske för alltid? Vilka tankar hade de och hur upplevde de sin situation när de som ganska nyanlända försökte börja orientera sig i det nya landet? Har deras tankar och uppfattningar förändrats under tidens gång? Har det varit svårt för dem och i sådana fall på vilket sätt? För att försöka få någon form av inblick och förståelse för hur det här mötet kan upplevas och hur berörda människor funderar kring dessa frågeställningar, valde vi att intervjua människor som av olika skäl har flytt ifrån sitt hemland, samt har varit i landet under en längre period.

1.2 Syfte och centrala frågeställningar

Vårt syfte var att utifrån valda teman undersöka respondenternas egna tankar och upplevelser om tiden i Sverige och hur de själva tycker att tiden här har påverkat dem och eventuellt förändrat deras sätt att tänka och agera. Syftet har varit att fokusera på processen mellan två olika tidpunkter. Den första tidpunkten var när de fick sitt permanenta uppehållstillstånd och den andra tidpunkten är nutiden.

- Vilka tankar har de haft om sysselsättning och hur har det utvecklats sig?
- Hur har de språkliga barriärerna påverkat dem?
- Hur har de upplevt mötet med Sverige och svenskarna?
- Upplever de att det svenska samhällets traditioner, värderingar och normer har förändrat deras sätt att vara och tänka och i sådana fall på vilket sätt?

1.3 Den juridiska definitionen på flykting och skyddsbehövande i övrigt

Människor kan av vitt olika skäl känna sig tvingade att fly ifrån sitt hemland. Men för att de ska få en fristad i ett annat land prövas oftast om deras skäl är giltiga enligt det mottagande landets lagar och förordningar. Det är med andra ord det mottagande landet som definierar om den som upplever sig själv som flykting är flykting eller inte. I Sverige tillämpas Genèvekonventionens definition.

Med en flykting avses i denna lag en utlänning som befinner sig utanför det land, som han är medborgare i, därför att han känner en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning, och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill begagna sitt av detta lands skydd.... (Höglund, 2000, s. B1139).

Det finns ytterligare några skäl, som inte inkluderas i Genèvekonventionens definition av flykting, vilka kan åberopas av människor som söker skydd i Sverige. Detta kallas i juridiska termer för skyddsbehov i övrigt. Här ingår exempelvis om man som flyende känner en välgrundad fruktan för tortyr eller annan omänsklig förnedrande behandling eller att man på grund av väpnad konflikt inte kan återvända till sitt hemland. (Vestin, 2002).

Alla våra respondenter har blivit beviljade permanenta uppehållstillstånd utifrån något av ovanstående skäl. Väntan på beskedet om man får stanna eller inte kan tidsmässigt vara mycket varierande. En av våra respondenter fick på grund av flera avslag vänta nästan fyra år på sitt permanenta uppehållstillstånd medan de övriga fick sina inom ett drygt år.

1.4. Flyktingskapets väsen

Vi anser att det är viktigt att göra en distinktion mellan att vara invandrare och flykting. Problematiken kan förvisso upplevas på ett liknande sätt i mötet med den nya kulturen men förutsättningarna för själva mötet kan markant skilja sig mellan dessa två grupper. Enligt Franzén (2001) finns det många likheter mellan flyktingar och ”vanliga” invandrare i de krisliknande reaktioner som kan upplevas när man brutit upp och flyttat till ett annat land. Men hon anser även att det finns tydliga skillnader. En av dessa är det grundläggande skälet till uppbrottet. Flyktingen reser inte till något utan de flyr ifrån något. Fokus ligger på det egna hemlandet och hur de ska ta sig därifrån, inte hur det ska bli i det land de kommer till. Som flykting möter man med andra ord inte det nya samhället på grund av att man frivilligt brutit upp ifrån sitt hemland utan för att man av olika skäl upplevt sig tvingad att göra det. Förutsättningarna för att återvända om problemen upplevs för stora i det nya landet är nog också något bättre för invandrare än flyktingar.

Lindqvist försöker med författarens Tornborgs ord beskriva vad hon kallar flyktingskapets väsen *”En flykting är en vuxen individ, som tvingats in i en skev situation, en ny, artificiell barndom som han med det snaraste borde lämna för att inte för all framtid hamna i underläge”* (Lindqvist, 1991, s.109). Den så kallade barndomsperioden är enligt Lindqvist en igenkännbar företeelse för alla som tvingats byta land, språk och klass. När någon lämnar sin kulturella hemvana miljö sätts det vardagliga förnuftet ur spel och individen förlorar därmed sin förmåga att orientera sig i tillvaron. Det självklara är inte längre självklart och de egna invanda handlingsmönstren visar sig inadekvata i den nya kontexten.

2. Metod

2.1 Val av metod

För att få en förståelse och insikt i hur våra respondenter har upplevt sitt liv i Sverige har vi valt att använda oss av kvalitativa intervjuer. Vi ansåg att kvantitativ metod var ett inadekvat verktyg för att uppnå dessa mål. Enligt Svensson & Starrin (1996) härstammar ordet kvalitativ från latinets *qualitas* som betyder *’beskaffenhet, egenskap eller sort’*. Kvalitativa intervjuer är således en metod för att utforska, upptäcka, förstå, lista ut beskaffenheter eller egenskapen hos någonting. Med denna kvalitativa ansats har vi med andra ord inga ambitioner att utifrån

vårt eget material kunna dra några generella slutsatser. De mönster som diskuteras i uppsatsen skall ses som mönster som har utkristalliserat sig i just denna specifika grupp av respondenter.

Med tanke på att vi ville belysa den enskildes subjektiva upplevelser, var vi måna om att försöka undvika våra egna förutfattade meningar om vilka tankar och problem flyktingar kan tänkas uppleva när de bosätter sig i Sverige. Vi ville med andra ord inte utifrån våra egna föreställningar välja ut och undersöka en specifik teori eller ett specifikt fenomen. Den ansatsen ställde oss dock inför ett dilemma. Med den här utgångspunkten behövde vi konstruera så öppna heltäckande frågeställningar som möjligt samtidigt som vi av uppenbara skäl var tvungna att göra vissa avgränsningar. Vi valde då att välja ut flera olika temaområden som tillsammans kunde ge utrymme och förhoppningsvis ge en god bild över den enskildes upplevelser. Med tanke på att det var våra respondenter som i hög utsträckning skulle få styra intervjuerna ville vi inte anpassa intervjun utifrån en redan bestämd teoretisk plattform. Här blev vi tidigt inspirerade av *grounded theory* modellen. Framförallt de delar som behandlar forskarens öppenhet vid insamling av data när man gör empiriska undersökningar. (Svensson & Starrin 1996). ”Enligt grundsynen finns exakta instruktioner för hur man skall gå till väga, men metoden är ’fri’ i den bemärkelsen att man inte behöver utgå från en redan förutsatt teoribildning.” (Ahsani Ghahreman & Brattner & Hamzic & Hatefie Morovati. 2003, s.8).

Om man i förväg bestämmer sig för en specifik teoretisk plattform har vi den uppfattningen att syftet tenderar bli att pröva teorierna utifrån det egna inhämtade empiriska materialet. Vår ambition var istället att försöka behålla en öppenhet mot intervjupersonerna så att resultatet av intervjuerna fick leda oss till intressanta sammanhang och fenomen. Vår tanke var sedan att ”matcha” resultatet av intervjuerna med tidigare forskning och befintliga teorier.

2.2 Urval

Urvalskriterierna för våra respondenter var att de skulle ha kommit till Sverige som asylsökande och fått PUT (Permanent uppehållstillstånd) på grund av asyl skäl. Vidare ville vi att de skulle komma ifrån ett utomeuropeiskt land för att på så sätt öka förutsättningarna för att det skulle vara ganska stora kulturella skillnader jämförelsevis med Sverige. Med tanke på att vi ville undersöka deras upplevelser över tid var kravet även att de skulle ha varit bosatta i Sverige i minst fem år. För att få tag på respondenter sökte vi upp en verksamhet som stod i kontakt med människor som skulle kunna falla inom ramen för våra urvalskriterier. Vi

presenterade syftet med vår uppsats i korthet och frågade om de hade möjlighet att förmedla kontakter. De hjälpte oss då med att få tag i en av våra respondenter samt att tipsa oss om var vi eventuellt kunde få tag på fler. Genom det här sättet att finna respondenter, vilket även kallas snöbollsprincipen fick vi tag på samtliga av våra respondenter (Repstad, 1999). Principen ledde oss dock i två riktningar, ibland direkt till en intervjuperson och ibland till en plats där vi hoppades få tag på någon som kunde tänka sig att ställa upp. Intervjuerna har genomförts där respondenterna kände sig som mest ”hemma”. Vi gav samtliga respondenter möjlighet att välja intervjuplats, antingen hemma hos den intervjuade, i den lokal som vissa av respondenterna var anknutna till eller till en ”neutral” lokal som vi hyrde. Innan samtliga intervjuer genomfördes frågade vi om de accepterade att vi bandade samtalet.

2.3 Intervjusituationen

För att få ut så uttömmande och heltäckande svar som möjligt skapade vi en intervjuguide med frågor som var uppställda enligt vissa teman (se appendix 1). Vårt huvudsakliga syfte med intervjuguiden var att den skulle ge oss struktur under intervjun samt minska risken att vi skulle glömma att ställa vissa frågor. Vi anser även att man som intervjuare besitter dubbla roller, dels att vara intervjuare och dels att vara en god lyssnare. Repstad (1999) hävdar att den kvalitativa intervjun bör vara helhetsinriktad men samtidigt målinriktad. Med detta menar han just att man som intervjuare skall vara förberedd för att kunna genomföra en bra intervju som känns avslappnad men för den skall inte drunkna i ett samtal som man inte känner att man kan leda. Intervjuguiden med temafrågor kan då skapa en trygghet. Denna trygghet kan då hjälpa oss intervjuare att bibehålla en öppenhet mot respondenten och ”följa” denne, genom att skapa specifika följdfrågor som är relevanta för den aktuella respondentens berättelse.

Vi valde som vi tidigare nämnt att använda oss av bandspelare. Enligt Repstad (1999) är fördelarna många. Exempelvis slipper intervjuaren den distraktion som det skulle innebära att föra anteckningar. Han menar även att man lättare kan ta till sig de icke-verbala uttrycken såsom gester och ansiktsuttryck. Bandspelaren hade en inbyggd mikrofon vilket gjorde att den inte var så störande som om vi hade använt oss av mikrofon. Andra fördelar med att använda sig av bandspelare är att när transkriberingen av intervjun är klar har man en fullständig textåtergivning av vad som sades i intervjun. Intervjun blir då lättare att bearbeta och risken för att man har missat att anteckna något viktigt elimineras. Nackdelen med bandinspelning kan

vara att respondenten av välvilja godkänner bandningen men ändå negativt påverkas av den, vilket kan få följden att även svaren påverkas. Sedan kan vi självfallet inte utesluta att intervjusituationen som sådan påverkar svaren.

2.4 Bearbetning av intervjumaterialet

Vi valde att transkribera de inspelade intervjuerna ordagrant, vilket även Repstad (1999) menar är huvudregeln. Dock redigerade vi vid vissa tillfällen bort vissa ord såsom ”alltså”, ”jag menar” vilka vi tolkade att respondenten inte använde till något specifikt syfte. Efter transkriberingen delade vi upp de olika intervjuerna i våra valda teman för att sedan ytterligare bearbeta och selektera materialet. Eftersom vi bedömde att vissa av våra respondenter inte behärskade det svenska språket tillräckligt för att direkt kunna återges i redovisningen har en del av vad de sade omformulerats.

2.5 Metoddiskussion

Vårt mål var att intervjua sex personer vilket vi också gjorde. Vi ville ha tillräckligt med respondenter för att få så många olika perspektiv som möjligt samtidigt som våra ambitioner var att göra respondenterna tydliga i redovisningen. Vårt syfte med detta var att försöka synliggöra individens upplevelser i sin helhet. Med ännu flera respondenter hade dessa ambitioner troligtvis blivit svårare. För läsaren kan det ha blivit mer problematiskt att följa respondenternas tankegångar, då texten, framförallt redovisningen, kunde ha upplevts som ”rörigare”. Tidsmässigt ansåg vi också att sex intervjuer var ett lagom stort underlag för att göra materialet hanterbart när vi skulle bearbeta det.

Reliabiliteten i denna uppsats är förhållandevis låg. Det finns därav inga möjligheter att dra några slutsatser utifrån vårt eget empiriska material, vilket heller inte har varit vår avsikt. Vi kan dock diskutera vissa mönster som vi funnit i vårt eget material i relation till tidigare forskning och befintliga teorier. Men det ska ses som en diskussion där vi inte kan använda vår uppsats som en verifikation på en viss litteraturs giltighet. Beträffande vårt urval har vi inte gjort någon avsiktlig könsstratifiering. Förvisso är våra respondenter tre män och tre kvinnor, men det är mest av en slump. Det är ”snöbollsprincipen” som skapat denna sammansättning. Utifrån vårt syfte tycker vi dock att detta har en mindre betydelse. Vid några

tillfällen har vi tvingats använda oss av förmedlare för att få kontakt med respondenter. Det har medfört att våra ”förmedlare” subjektivt valt respondenter utifrån våra urvalskriterier. Detta kan vara problematiskt eftersom vi inte har någon kontroll över på vilka grunder våra ”förmedlare” gjort sina val. Vi anser dock att denna brist är acceptabel eftersom vi ämnar undersöka flyktingars subjektiva upplevelser utan att dra några slutsatser. Med andra ord är alla upplevelser relevanta och därför har vissa eventuella bias effekter mist större delen av sin betydelse. Den största bristen vad vi kan se i vår undersökning är tidspannet över hur länge våra respondenter varit i Sverige. Två av våra respondenter kom hit för cirka fem år sedan medan de resterande har befunnit sig i landet i cirka femton år. Med tanke på att vi i huvudsak ställt retrospektiva frågor blir detta problematiskt eftersom samhället har förändrats under den här tiden. Med andra ord innebär det att våra respondenter mötte delvis olika samhällen samt att även deras förutsättningar kan ha skilt sig åt. Detta har vi tyvärr inte kunnat undvika på grund av att det har varit mycket svårt att få tag i respondenter. Vidare kan tidsspannet som sådant påverka resultatet eftersom det kan ha påverkat hur olika långt de har kommit i integrationsprocessen. Denna brist har vi i den mån som vi ansett nödvändigt försökt tagit hänsyn till i vår analys.

2.6 Etiska aspekter

Vår strävan gällande intervjuerna vid genomförandet av denna uppsats har varit att göra den så behaglig som möjligt för de inblandade. Vid varje intervjutillfälle har vi kortfattat berättat om oss själva, var vi studerar och syftet med uppsatsen. Vi har informerat att de i uppsatsen kommer att presenteras under ett fiktivt namn för att deras identitet inte skall kunna röjas. Deltagarna i uppsatsen har själva fått bestämma över sin medverkan. De uppgifter som uppkommit vid intervjutillfällen har behandlats med största möjliga konfidentialitet och används endast som uppsatsändamål. Vi har som författare valt att redigera vissa delar som vi tolkat som känsliga eller delar som kan användas för uppsatsens ändamål. Vi har haft som mål att inte fråga något som kan anses stötande eller för privat och inte heller pressat informanterna på något sätt. Med tanke på att vi använt oss av snöbollsprincipen har vissa personer förmedlat kontakten med några av våra respondenter. Vi har därför varit noggranna med att inte i efterhand avslöja något till våra förmedlare om innehållet i de intervjuer vi haft med dessa respondenter.

2.7 Litteratursökning

Delar av litteraturen som använts har varit tidigare kurslitteratur. Övrig litteratur har vi funnit i dessa olika databaser; Lovisa för Lunds Universitets bibliotek, databasen Malin för Malmö Stads bibliotek samt databasen Libris som är en nationell databas dit många av landets bibliotek är kopplade. Vi har som sökord exempelvis haft, invandr*, flykt*, integration*, social*, kultur*.

2.8 Fortsatt framställning

Kapitel fyra inleder vi med att presentera tidigare forskning på området. Vidare avhandlas viss övrig teori där bland annat symbolisk interaktionism och marginal man redovisas. I *kapitel fem* redovisar vi vårt empiriska material. Vi inleder med en presentation av våra teman och våra respondenter. Vi redovisar sedan varje tema med en ingress, respondenternas svar, samt en sammanfattning. I nästkommande kapitel, *kapitel fem*, avhandlas analysen. Den presenteras med en struktur som har sin huvudsakliga utgångspunkt ifrån våra valda teman. Vid behov gör vi dock temaöverskridande analyser. I kapitel sju, slutdiskussionen ger vi en kortfattad sammanfattning av vår uppsats för att sedan avslutningsvis vidareutveckla några intressanta fenomen som vi funnit i vårt empiriska material.

3. Vår teoretiska ram

3.1 Tidigare forskning

Vår huvudsakliga inspirationskälla och utgångspunkt för analysen är Elsie C Franzén som har skrivit boken *Att bryta upp och byta land* (2000) vilken är en genomgripande omarbetning av en tidigare utgåva *Invandringens psykologi. Att bryta upp och byta land* handlar enligt Franzén om det allmänmänskliga, vad invandringen gör med oss när vi byter land. Vi har fördjupat oss i vissa delar av boken som presenteras nedan.

Vår erfarenhet och identitet genom att vara uppväxt och präglad av ett lands kultur beskriver Franzén som att se genom våra egna kulturella glasögon. Okunskap om andra folk och kulturer samt att vi tror att de vanor och tankesätt vi själva har inom en kultur är de rätta, är grunden för etnocentrism. Men etnocentrism behöver ej betyda att man har en överlägsen

attityd till andra kulturer utan kan vara en följd av att man helt enkelt har ett normalt synsätt och att de kulturella glasögonen då innebär en sorts blindhet.

De mänskliga speglarna fyller en viktig funktion i att bli speglad och bekräftad, vem man är och vem man tror sig vara. Vissa speglar kan vara viktigare än andra beroende på hur viktig man bedömer att personen, spegeln, i fråga är. Att bryta upp från sitt hemland är som att förlora sina mänskliga speglar. På ett metaforiskt plan liknar hon detta vid att bli blind, att inte längre kunna se sig i spegel. Ju längre tiden går desto svårare är det att komma ihåg hur man såg ut och på så sätt är man en nyfödd vuxen. Den ursprungliga spegelbilden försvinner med tiden och nya speglar uppkommer i stället.

Att lära sig ett nytt språk kan vara svårt. Franzén (2000) menar att språkinläringen är beroende av följande faktorer: språkligt avstånd, kulturellt avstånd en- eller flerspråkig uppväxt, vana att studera språk, det egna språkets känslomässiga betydelse samt motivation. Motivationen är grundläggande för att lära sig det nya landets språk och den största motivationshämmande faktorn är att individen inte är inställd på att stanna i landet. Åren kan gå och individen kan ha stora svårigheter med språket samt vara beroende av tolk. En stor faktor till inläring av ett språk är att få ett arbete så individen har möjlighet att praktisera de kunskaper denne besitter. Hon kopplar även detta till språkparadoxen, vilken innebär att personen som inte får något arbete på grund av bedömning av för svaga kunskaper i svenska mister ett tillfälle där han/hon skulle kunna ha haft möjlighet att öva och på så sätt bli säkrare på språket.

Franzén (2000) diskuterar flyktingens dröm om att återvända till sitt hemland. Desto längre tid som går, ju mer idealiserar man hemlandet och goda minnen som man förknippar med det och detta liknar Franzén med att hemlandet får ett paradisiskt skimmer över sig. Detta skimmer över hemlandet med dess mentalitet och invånare framstår då som en ljus och positiv kontrast gentemot det mörka nya landet. *”Konfrontationen med verkligheten kan bli smärtsam”* (2000 s.103). Detta oavsett om flyktingen återvänder till det rosa skimret eller stannar kvar i det nya landet.

Ett forskningsprojekt om flyktingars väg in i det svenska samhället presenteras även i denna bok. Den byggde på 400 intervjuer där intervjuerna ägde rum samma vecka som personen fått sitt permanenta uppehållstillstånd. En fråga som ställdes var hur närmast framtidsplanerna såg

ut. De allra flesta svarade att de skulle skynda sig lära sig det svenska språket för att kunna söka arbete. Tre år senare när projektet avslutades: *"hade endast en fjärdedel av dem arbete som de kunde försörja sig någorlunda på. De flesta levde till sin förtvivlan på socialbidrag"* (ibid. s.145)

Många undersökningar tyder på att vi ganska snart, efter det att vi kommit någorlunda tillrätta med det praktiska i det nya landet, försöker återuppta våra individuella livsprojekt. Med detta menar jag ungefär de planer vi tidigare haft för hur vi vill ha vårt liv ordnat. Har vi fått avbryta våra studier strävar vi efter att återuppta dem, har vi avbrutit en yrkeskarriär försöker vi få nytt liknande arbete. Hur detta lyckas i det nya landet beror inte bara på oss själva, utan har ett nära samband med vilka gensvar vi får och vilka möjligheter som finns i det nya landets traditioner och regelsystem (ibid. s.153).

Samhällets regelsystem och gensvar till individens försök till arbete är av yttersta vikt för att personen kan hålla kvar vid, påbörja eller slutföra sitt livsprojekt. Vidare menar Franzén att arbete är en grundläggande aktivitet. Människor som invandrat eller flytt till Sverige får oftast vänta lång tid innan personen kan försörja sig genom eget arbete. Då arbetslösheten ökat sedan 80-talet har vuxenutbildningar och allmänna kompetenshöjande utbildningar blivit näst intill ett krav. Flyktinggrupper som anlant under denna period och senare har haft betydligt svårare att komma in på arbetsmarknaden samt att infasningen, den tid i Sverige som krävs för att komma upp i förvärvsinkomst jämfört med övriga befolkning, blivit avsevärt längre. Hon tar även upp andra faktorer som främlingsrädsla och diskriminering som exempel eftersom hon anser att arbetslöshet i invandrar- och flyktinggrupper har en multifaktoriell bakgrund. (Franzén, 2000).

Carl Martin Allwood är tillsammans med Elsie C Franzén redaktör till boken *Tvärkulturella möten* (2000). Allwood har författat kapitlet *Kulturell och social påverkan – några förutsättningar för tvärkulturella möten*. Valda delar av Allwoods kapitel presenteras:

Att människor växer upp i en kultur påverkar människans förståelse av verkligheten och självförståelsen på ett grundläggande sätt. Kultur handlar om förståelseinnehåll till präglade beteenden såsom hur man hälsar. En invandrad persons förändringar sker på det materiella planet men det sker även sociala och psykologiska förändringar.

Att, som många invandrare i Sverige, byta liv från en invand tillvaro i ett samhälle till ett liv som medlem i en marginaliserad grupp under nya livsförhållanden i ett annat samhälle med en annan kultur innebär att bli utsatt för stora påfrestningar (ibid. s.55).

Att gå från ett liv i hemlandet till ett liv i ett annat samhälle kan få konsekvenser att få tillhörighet i en marginaliserad grupp. Han menar även att missuppfattningar och missförstånd lätt kan uppstå. Men grundtanken i Allwoods resonemang är att människan anpassar sig till den omgivning hon befinner sig i. Kulturen i ett samhälle är något vi lever i och lär utav, vi präglas.

Ett ofta föreslaget kännetecken på att man har tillägnat sig en kultur är att man klarar av att interagera socialt med andra människor utan att dessa uppfattar beteendet och vad man har och säga som konstigt eller avvikande (ibid. s.49).

Allwood menar även att vårt sätt att delta i en kultur beror på vår egen självförståelse som tillhandahålls av gruppen. Men gruppen kan även få negativa effekter på den enskilda människan. Alla vi tillhör grupper utifrån våra egna preferenser och även ibland grupper som vi inte valt. Allwood menar att människor i grupp har kollektiva funktionssätt och egenskaper som inte kan skapas av en enskild människa..

Det är vanligt att medlemmarna i en grupp utvecklar stereotyper i sina föreställningar om personer som identifierats med andra grupper. Detta innebär att föreställningarna om medlemmarna i andra grupper ofta blir förenklade och att enskilda individer i en grupp oreflekterat anses ha de egenskaper som gruppen konventionellt associeras med. Detta beror bl.a. på bristande kontakt och kunskap (ibid. s. 46-47).

Allwood menar att bristande kontakt och kunskap om individer gör att andra individer och grupper ofta förenklar föreställningarna om gruppen som sedan görs till individuella egenskaper för gruppmedlemmarna

Christina Spännar har skrivit avhandlingen *Främmande bagage* (2001) som handlar om det som människor bär med sig från en annan kultur än den de nu lever i. Ibland är människor tvungna att fly från sina länder och detta känner de flesta till. Men vad som sedan händer med

individens och dennes inre värld kanske är mer okänt. I följande valda delar av avhandlingen presenteras författarens forskning kring det.

De som har förlorat sitt sociala sammanhang och kommer till ett nytt land och främmande miljö med exempelvis nya koder och nytt språk är bidragande faktorer till en avvaktande hållning. *”Osäkerhet, vilsenhet och förvirring utmärker ofta främlingens förhållningssätt, vilket inverkar på omgivningens bedömning.”* (ibid. s.119). Detta inverkar på omgivningens bedömning och omgivningen kan finna det svårt att placera främlingen.

När man har kommit till det nya landet har man en förhöjd medvetenhet. Människan *”observerar, förundras, jämför, kritiserar, bedömer och söker förklaringar.”* (ibid. s.73). Människan har också en vilja efter sammanhang och kontinuitet vilket hjälper att knyta ihop det gamla med det nya. Att knyta samman det gamla med det nya är, menar hon, en konstruktionsprocess. Spännar presenterar två sidor av intersubjektiviteten, radikal och egologisk. Med den radikala menar man det direkta och icke-reflekterande där de som interagerar besvarar varandras handlingar på ett naturligt sätt. Den egologiska intersubjektiviteten är mer präglad av eftertanke och planering. Det krävs här att man betraktar sin omgivning för att förstå vad situationen innebär eller kan innebära samt vad man själv måste göra för att hantera den. Behärskar man inte varandras språk, måste varje uttalande tänkas igenom och någon verklig dialog kan svårligen uppstå.

Det förefaller därför rimligt att anta att en person som ännu inte deltar i det samhälle som han/hon lever i, är mer involverad i egologisk än radikal intersubjektivitet. Innan man kan *’ta klivet upp på scenen’*, måste man förstå vad som pågår där. För främlingen är inte det nya samhällets kulturmönster ett verktyg för att hantera vardagliga problem, utan ett problem i sig (ibid. s.75).

Språket kan ses som ett av de verktyg Spännar (2001) beskriver för att kunna hantera vardagliga problem men som istället kan bli ett problem i sig. Hon belyser även hur det nya språket kan kännas främmande även när man har skaffat sig ganska goda språkkunskaper. Det beror främst på att man, till skillnad ifrån sitt eget modersmål, måste tänka efter innan man talar.

Att möta ett nytt land och att försöka förstå det kan rimligtvis inte vara lätt. Som Spännar metaforiskt uttrycker *”att ta klivet upp på scenen”* kräver antagligen mycket vilja, mod och

motivation. Det kulturmönster som främlingen möter i ett annat land kan få konsekvensen att främlingen inte kan tänka som vanligt. Kulturmönstren fungerar inte som ett redskap för främlingen, såsom det gör för invånarna, utan är ett problem och kan bilda en ovilja och bristande lojalitet till det nya landets kulturmönster och människor menar Spännar. Främlingen kan även ha en ovilja eller oförmåga att lära sig det nya kulturmönstret på grund av att främlingen inte vill lämna det gamla. Med en nostalgisk dröm om hemlandet kan det skapa en ovilja att lära sig det nya kulturmönstret.

Utifrån sin forskning om invandrarungdomars kriminalitet ser Sernhede (2000) ett samband mellan invandrarungdomars villkor i samhället och deras kriminalitet. Han hävdar att problemen inte kan kulturförklaras med att invandrarungdomen är bärare av föräldrarnas ursprung eller att de till exempel är troende muslim. Samhällets villkor, utveckling mot arbetslöshet som mest drabbar invandrare, generellt sett ökade klyftor, segregation och marginalisering är den utveckling som Sernhede vill belysa och sätta i samband med invandrarungdomars kriminalitet. Vidare menar han att denna utveckling gjort att invandrarskap ofta är liktydigt med utanförskap. I texten belyser han som exempel på att Malmö, Göteborg och Stockholm är Europas mest segregerade städer.

Social rapport (2001) ges ut av socialstyrelsen och ger enligt dem själva *"en bred översikt av välfärdsutvecklingen under senare år och av sociala problem bland olika grupper"*.

Invandrarnas chans att komma in på den svenska arbetsmarknaden beror på vart de kommer ifrån. Detta kan peka på förekomsten av etnisk diskriminering på arbetsmarknaden. Bor man som invandrare i en storstad, ökar chanserna att få arbete. Mest ökar chanserna dock om man har en svensk partner, vilket tyder på kontaktnätets viktiga roll (ibid. s.39).

Författarna menar att en viktig aspekt i integreringssynpunkt är etablering på arbetsmarknaden. Att erhålla ett arbete är, förutom försörjning, en viktig psykologisk roll för människors självförtroende samt en väg in i samhället, grupper och dess sociala nätverk. Sedan i mitten av 70-talet har det dock blivit allt svårare för nytillkomna invandrare att träda in på den svenska arbetsmarknaden. Människor som är nya i Sverige och inte har erhållit något arbete har då inte heller tillgång till socialförsäkringssystemet, då det är kopplat till förvärvsarbete och lön, utan är förpassade till socialbidrag för att kunna försörja sig. Författarna poängterar därför att variablerna, förankring på arbetsmarknaden samt till

socialförsäkringssystemet, är allra viktigast för en ekonomisk integration. Om dessa är svaga resulterar det oftast till *"bidragsberoende och kan på sikt leda till marginalisering."* (ibid. s.83).

Integrationsverket är ansvariga utgivare för *Rapport Integration 2002* som *"ger grundläggande fakta, speglar tillstånd och följer utvecklingen inom en rad områden som är centrala för integration."* (ibid. s.9).

Att komma till ett nytt land innebär att man måste skapa ett nytt kontaktnät samt grundläggande kunskaper i det nya språket menar författarna. Men tyngdpunkten i rapporten ligger vid den etniskt diskriminerande arbetsmarknaden. Invandrare är samlade till vissa branscher inom arbetsmarknaden och *"har ofta arbetsuppgifter som inte motsvarar den egna kompetensen."* (En summering, ibid. s.11). Detta kan tyda på att de individuella egenskaperna inte har så stor betydelse. Men generellt sätt så lönar sig utbildning, men dock mest för invånare som är födda i Sverige. Skillnader på arbetsmarknaden har ofta förklarats genom skilda egenskaper hos inrikesfödda och utrikesfödda. Förklaringar till hindren har varit, bristande språkkunskaper, låga utbildningsnivå, kulturella avstånd och bristande nätverk. En av förklaringarna är direkt eller mer fördold diskriminering i samhällets lagar, regler och rutiner men också existerande föreställningar om personer från andra länder. När efterfrågan på arbetsmarknaden ökar, ökar även antalet invandrare på arbetsmarknaden men har svårt när konjunkturen vänder. Författarna menar att detta kan vara tendenser att invandrande människor fungerar som en buffert på arbetsmarknaden.

3.2 Övriga teoretiska utgångspunkter

George Herbert Meads är enligt Angelöw & Jonsson (1999) den person som man mest förknippar med symbolisk interaktion. *"Den symboliska interaktionen ser människan som en symbolförmedlande varelse, som i växelverkan med andra skapar sitt medvetande och sin jaguppfattning,"* (s.19). Symbolerna står egentligen för allt som vi människor gör. Våra tankar gester och rörelser är symboliska enligt denna teori menar de. Detta är grunden för vår kommunikation och interaktion med varandra samt även vår grund för hur vi tolkar andra människor. Symbolisk interaktionism utgår ifrån att vi konstruerar vår egen identitet såväl som vi konstruerar varandras identiteter när vi interagerar. Vårt sätt att interagera och kommunicera görs med inlärd symboler, vilka man då menar det talade språket såväl som vårt kroppsspråk. Redan i tidig ålder lär vi oss att kommunicera med ord.

Orden har inte bara betydelse i dess ordagranna innebörd utan bildar även mening, menar författarna Trost & Levin (1990). Orden reflekterar även samhället som man lever i och bildar då de symboler som detta perspektiv grundar sig på. De menar att ord är situationsbundna där exempelvis ordet ”familj” kan tolkas på olika sätt beroende på sammanhang.

Symboliska interaktionister menar att ingenting är statiskt utan allt är föränderligt eftersom vi är aktiva. Vidare menar de att det är svårt att förutsäga vad en annan människa skall göra härnäst. Vi måste till fullo förstå personens handlande genom att tolka personens symboler, vilket vi naturligtvis har svårt att göra. Vi är ju alla olika och tolkar situationer olika beroende på hur vi uppfattar symbolerna.

Detta innebär inte att man skall tro sig kunna göra enkla framskrivningar av vad som skett. Men genom att observera och analysera vad som skett, och i synnerhet vilka förändringar i processen som skett, så kan man lättare och säkrare förutse de närmaste kommande skeendena. (ibid. s.19)

Inom symbolisk interaktionism är människan ständigt under process och allt är föränderligt men de poängterar att man bibehåller det man erfarit. Varje människa har en historia som man under livets lopp fyller på med nya erfarenheter. Trost & Levin anser, att det människan tror sig har glömt, istället är integrerat i ens värderingar.

Angelöw & Jonsson (1990) menar att insocialisering är en livslång process. Det innebär alla de attityder, kunskaper, värderingar och allmänna grupptillhörigheter som vi lär oss och som följer och formar oss genom livet. De menar också att vi människor inte är passiva mottagare utan är aktiva och införlivar samhällets regler och normer på vårt eget sätt.

Internaliseringen sker till stor del omedvetet. Oftast används begreppet för att beskriva barn oreflekterat övertar t.ex. sina föräldrars normer eller hur vi övertar samhällets normer, värderingar och ideologier genom t.ex. massmedia och skola. (ibid. s.31)

De menar att samhället är uppbyggd på förväntningar och normstyrt beteende för individer. Dessa tar vi till oss och internaliserar till våra egna. Oftast internaliserar man förväntningar och skapandet av en social roll kan göra att man känner att man är en del av samhället och då kan man också förstå sig på samhället och dess regler.

Många människor som lever i exil upplever att de befinner sig i två olika världar samtidigt. Stonequist kallar fenomenet ”marginal man”.

”Det är en människa som genom emigration, utbildning eller äktenskap lämnar sin ursprungliga kultur och inträder i en ny kultur, utan att på ett tillfredsställande sätt anpassar sig till den nya kulturen. Han eller hon blir ofta marginaliserad och upplever i den gamla såväl som den nya kulturen ett utanförskap. Detta ”dubbla medlemskap” leder till inre konflikter och ambivalens.” (Johansson, 1999, s.224-225).

Stonequist beskriver processen som leder till marginalisering i tre steg, initial fasen, kris fasen och nyorienteringsfasen. I initial fasen har individen ännu inte reflekterat över vad det innebär att tillhöra en specifik etnisk grupp eller nationalitet. I senare delen av den här fasen börjar hon dock inse att hon behandlas på ett speciellt sätt på grund av hennes tillhörighet. Hon blir även medveten om att vissa grupper stigmatiseras i samhället. I krisfasen förändras individens självbild. Personen ifråga måste även försöka hantera den inre konflikt som uppstått p.g.a. marginaliseringen. Under denna fas förändras många gånger individens vanliga vanor och beteenden på ett markant sätt. I den tredje fasen pendlar personen ofta mellan hopp och förtvivlan. Hopplösheten kan här kännas så svår att en anpassningsprocess omöjliggörs vilket kan leda till en fördjupad kris. (Johansson, 1999).

Enligt Stonequist utvecklar den marginella människan till skillnad ifrån andra ofta en reflexiv attityd till livet. Med andra ord kan marginaliseringen ha positiva effekter på individens utveckling eftersom det kan skapa större kunskaper och mer acceptans för kulturella skillnader.

Westin skriver angående diskriminering, att om det finns etnisk diskriminering i ett samhälle finns det även spår i ojämna fördelningar i till exempel utbildningar, yrken och arbetslöshet.

Är skillnaden påfallande stor i arbetslöshetssiffror för svenskar respektive personer med utländskt ursprung är det inte orimligt att anta att diskriminering kan vara en faktor som ligger bakom det iakttagna skillnaden. (ibid. s.311).

Författaren lägger dock till att andra förklaringar kan finnas och tendensen behöver specifikt analysernas genom uteslutningsmetoder och eliminering av andra orsaker.

Det är förutom den faktiska diskrimineringen viktigt att även belysa den subjektiva diskrimineringen. (Westin, 2002)

4. Redovisning av det empiriska materialet

4.1 Inledning

Vi har tidigare framhållit att en del av tanken med den här uppsatsen är att fokusera på den enskilde flyktingens tankar och upplevelser av att möta det svenska samhället. Det har medfört att vi i denna redovisning främst vill visa hur detta möte inom valda avgränsade teman kan upplevas ur ett individuellt perspektiv. Våra ambitioner är framförallt att lyfta fram mångfalden och nyanserna i deras tankar och upplevelser och inte det kollektiva, gemensamma. När vi har sammanställt materialet har dock vissa mönster utkristalliserats i form av vissa liknande tankegångar och upplevelser hos våra respondenter. Självfallet går det inte att dra några generella slutsatser av detta, men vi finner det ändå intressant att redovisa dem och i den utsträckning det är möjligt knyta det till relevant forskning på området när vi i nästa kapitel analyserar materialet. Med tanke på att både frågor och svar är av en processuell karaktär, den beskriver tankar och upplevelser över tid, har de flesta frågorna varit retrospektiva till sin karaktär. Som vi tidigare nämnt har vår tidsmässiga bortre utgångspunkt för våra frågeställningar i huvudsak varit vid tiden när de fick sitt permanenta uppehållstillstånd. Vårt syfte med den utgångspunkten var att de då hade asylprocessen bakom sig. De visste då att de skulle få stanna i Sverige och vi ansåg att förutsättningarna var större för att de då kunde blicka framåt och börja fundera på sin fortsatta framtid. Vidare vill vi påpeka att under följande redovisning kommer intervjupersonerna ta olika stor plats beroende på vilket tema som avhandlas. Det finns två huvudsakliga skäl till detta. För det första är det ofrånkomligt att vi som författare subjektivt tvingas selektera ur intervjumaterialet. För det andra har de öppna frågeställningarnas karaktär skapat stora variationer i de svar vi fått. Intervjupersonerna har haft mer eller mindre att berätta beroende på vilket tema som varit aktuellt.

4.2 Presentation av våra teman

Vi har tidigare diskuterat att vi i så hög utsträckning som möjligt låtit våra respondenter styra intervjuerna. Men för att kunna behålla en liknande struktur genom samtliga intervjuer och

göra det möjligt att bearbeta materialet har vi gjort vissa avgränsningar. Vi har valt ut och försökt avgränsa vissa teman eller områden som vi tror kan ha stor betydelse för hur respondenterna upplever mötet med det nya samhället. Avgränsningen har dock varit svår eftersom våra valda teman är en kategorisering som vi själva har konstruerat. I realiteten, hos våra respondenter, är temana i olika utsträckning sammanflätade med varandra. Detta har även medfört att vi har haft vissa svårigheter att definiera våra teman på ett sätt som är tydliggörande för läsaren. Vid respektive redogörelse har vi därför skrivit en kort ingress om vad och varför vi valt det tema som ska redovisas. I slutet av varje redogörelse har vi även en sammanfattning för att tydliggöra vissa mönster och tankar som vi har funnit intressanta.

Inledningsvis kommer vi kortfattat att redogöra för vilka kunskaper våra respondenter hade om Sverige innan de kom hit. Vi kommer även här att redogöra svaren ifrån en helt öppen frågeställning om vilka tankar de hade om framtiden efter det att de hade fått sitt PUT. Sedan följer en redovisning över våra olika valda teman. Dessa är, Sysselsättning, Språket, Det sociala nätverket, Det kulturella mötet med svenskarna, Internaliseringen av nya värderingar, normer och traditioner, Kulturell tillhörighet samt Attityder hos invandrare och svenskar.

4.3 Presentation av respondenterna

Nedanstående namn är självfallet fingerade och har inga liknelser med deras riktiga namn. De fingerade namnen är dock förekommande i respektive respondents hemland.

Meriam är en 50-årig kvinna ifrån Iran. Högravid flydde hon tillsammans med sin son för sjutton år sedan, då ovetandes om destinationen. Hon hade inga släktingar eller vänner i Sverige. Hennes man kom hit ett par år senare. I Iran arbetade hon på chefsnivå som sjuksköterska. Idag har hon ett vikariat på en invandrarförening.

Vida är en 34-årig kvinna som kom till Sverige arton år gammal för att gifta sig. Hon hade inga släktingar eller vänner i Sverige förutom hennes blivande man och hans familj. Vida blev tidigt mycket illa behandlad av dem, hon hotades och misshandlades, vilket medförde att hon efter ett drygt år lämnade dem. Hon kunde inte resa tillbaka till Iran eftersom hennes man inte godkände skilsmässan, det fanns risk för att hon skulle stenas. Hon fick flera avslag när hon sökte asyl på dessa grunder, vilket medförde att hon var tvungen att hålla sig gömd i Sverige under en längre tid. Det tog fyra år ifrån hennes ankomst till det att hon fick sitt PUT (permanent uppehållstillstånd). Idag är hon omgift och har en son. Hon arbetar på en invandrarförening.

Laila är 38 år och kommer ifrån Irak, hon hade inte Sverige som specifikt mål innan flykten, det blev bara så. Hon kom hit tillsammans med sina bröder hösten -97. Hennes kunskaper om Sverige var goda eftersom hon hade släktingar här sedan tidigare som berättat mycket för henne. Hon är ensamstående men bor hemma hos sina föräldrar som kom hit för tre år sedan. Laila utbildar sig nu till sjuksköterska.

Hassan är 48 år och kommer ifrån Irak. Han flydde till Sverige för fem år sedan. Två år senare kom även hans fru och barn hit. Hans ursprungliga mål var att komma till ett engelskt talande land, men han fick problem på vägen. Då rekommenderade en släkting som bor i Sverige honom att försöka ta sig hit. Han arbetade som ingenjör i Irak. Idag studerar han på Komvux.

Suliman är en 38-årig man som kommer ifrån Palestina. Innan han kom till Sverige för elva år sedan bodde han en längre tid i Ryssland och en kortare period i Polen. Förutom en kompis ifrån Ryssland hade han inga släktingar eller vänner här när han kom. Hans fru och barn kom till Sverige ett år efter hans egen ankomst. Suliman är utbildad psykolog men har inte någon arbetslivserfarenhet inom det området. Idag arbetar han på en invandrarförening.

Karim är en 42-årig man ifrån Iran som bodde fem år i Jugoslavien innan han kom till Sverige med sin fru -88. De kände ingen i Sverige när de kom hit. Han flydde inte ifrån sitt land men var under en tid i Jugoslavien politiskt engagerad i frågor rörande Iran. Detta kom till Iranska myndigheters kännedom vilket fick till följd att de inte förlängde hans pass. Hans framtid var oviss om han återvände till sitt hemland. Sverige gav honom asyl. Karim har en son men är numera skild. Han är musiker men arbetslös.

4.4 Kunskaper om Sverige innan ankomst

Inledningsvis frågade vi om deras kunskaper om Sverige innan de kom hit. Syftet med frågeställningen var undersöka om de hade några bilder av Sverige och i sådana fall hur de såg ut.

Meriam berättade att hon bara hade lite allmän information, inga detaljer. *"..Volvo och Electrolux kommer ifrån Sverige (.).. ett socialdemokratiskt land med unik skattefördelning"*.

Karim visste heller inte mycket. *"Jag visste att det var ett fint land och att dom respekterar människor och att det är ett kallt land."*

Vida berättar; *"Jag visste ingenting, jag visste att det var jättekallt här."*

Suliman berättar att hos Palestinierna har Sverige en mycket hög prestige. *"För mig var Sverige himlen."* Han berättade att i skolan förklarades svenskarnas höga självmordsstatistik

med att de nått allt. ” *Livet hade blivit tråkigt så dom begår självmord. Jag trodde detta var paradiset.* ”

Laila förklarar att hon visste mycket om Sverige innan hon kom eftersom hon har släktingar här som berättat. ”. *dom rekommenderade inte Sverige. (.) ..p.g.a. arbetsbrist.. (.) svårt att komplettera utbildningar. (.) .. dom hade pratat om allt och om svenskar. Att det är svårt att få kontakt med svenskar och att dom inte tycker om invandrare. Och speciellt inte dom som kommer ifrån arabiska länder. (.) Men jag upptäckte också att dom överdrov lite... med många saker.* ”

Sammanfattning

Av svaren framgår att respondenternas kunskap om Sverige var av varierande karaktär. Dock går det att ut röna att de flesta hade ganska onyanserade bilder. Den som främst avvek ifrån detta mönster var Laila som berättade att hon genom sina släktingar visste mycket om Sverige. Hon tycker dock att släktingarna överdrev något i deras beskrivningar av det svenska samhället och svenskarna.

4.5 Tankar om framtiden efter att respondenterna fått sitt permanenta uppehållstillstånd

Innan vi ställde våra frågor inom respektive tema valde vi att fråga våra respondenter om vilka tankar de hade om sin framtid i samband med att de fick sitt PUT (Permanent uppehållstillstånd). Vårt syfte var att få helt öppna svar som inte var begränsade av våra egna ämnesval. Vi var nyfikna på vilka tankar som främst ockuperade dem vid den tiden, vad som var viktigast för dem när de tänkte på sin framtid i det nya samhället.

Meriam ville fortsätta att arbeta som sjuksköterska, hon ville skaffa sig en svensk sjuksköterskelegitimation. ”*Det yrket som jag älskade, verkligen älskade.* ”

Suliman berättade att han hade en mycket positiv bild av Sverige. ”*Jag var mycket ambitiös när jag fick mitt permanenta uppehållstillstånd så jag gick och värderade mitt diplom och tänkte att jag kanske skulle få ett jobb.* ” Han kunde även tänka sig att fortsätta studera.

Karim berättar att han var nöjd med att komma till Sverige ”*men sen fick vi veta att de tre åren vi spenderade på tandläkarutbildningen (Jugoslavien) inte skulle gälla här. De sa att först måste vi lära oss språket och sedan börja om från början.* ”

Vida funderade på att studera så att hon kunde få ett arbete.

Laila tänkte mycket på språket. *”Jag kunde inte svenska, det var ett stort problem för mig. (.) Jag började läsa SFI först, jag klarade det på sex månader. Sen, visste jag inte vad jag skulle göra. Jag ville ha jobb och sånt.”*

Hassan tog inte upp frågan om sysselsättning. Han berättade; *”Oh jaa, det var bara kaos.” (.) Det var tufft för mig i början att komma till Malmö”. Han beskrev hur svårt det var för honom att vara tillsammans med sina släktingar eftersom *”..dom hade så dåliga åsikter om samhället. Om framtiden, vad man ska göra. (.) Efter två, tre år ångrade vi oss så mycket att vi kom till Sverige”. (.) ..vi bröt vår relation med dem.”**

Sammanfattning

Här går det att utläsa att de flesta av våra respondenter fokuserade på att försöka få en sysselsättning. Meriam, Sulieman och Karim ville utnyttja sina tidigare utbildningar genom att konvertera/komplettera dem till att gälla i det svenska systemet för att sedan kunna använda dem när de sökte arbete eller studerade vidare. Vida som vid den här tiden var ganska ung, 22 år, och som levt i Sverige i cirka fyra år innan hon fick PUT, funderade på att studera för att sedan försöka få ett jobb. Laila tänkte mycket på de språkliga barriärerna, hon ville överbrygga dem för att sedan skaffa ett arbete. Hassans tankar kretsade främst kring hans dåliga relation till sina släktingar.

4.6 Teman som avhandlades under intervjuerna

Sysselsättning

Med hjälp av det här temat ville undersöka hur de såg på sysselsättningen efter de hade fått sitt PUT och hur det har utvecklats sig fram till idag. Med sysselsättning menar vi olika former av arbete och utbildning. Eftersom flera av respondenterna tog upp en del av detta i ovanstående kapitel repeterar vi inte det som togs upp där.

Meriam var tidigt med i ett projekt för att konvertera sin utländska sjuksköterskelegitimation. *”Men tyvärr blev det inte så. Jag misslyckades med tentamen. (.) Jag blev väldigt besviken på mig själv. (.) Och jag var väldigt arg på myndigheterna, länge. Jag är fortfarande arg.. (.) ..dom sätter fortfarande jättestora krav utan att gå efter..(.).. kunskapen om yrket. (.) Utan dom gick efter den rent litterära kunskapen som vi skulle ha.” Meriam började därefter jobba som undersköterska. *”.. jag pratade alltid med mig själv; Det är okej Meriam, du behöver inkomst och du får inkomst.(.) Du ska lägga ifrån dig dina ambitionskänslor. (.) .. men det var**

jobbigt, mycket jobbigt. Hon berättar att det var svårt att inte få göra det som hon var van att göra. Det var även svårt för henne att lyda order ifrån en nyutexaminerad sjuksköterska som hade mindre kunskap än vad hon själv hade. Även när hon visste att något var fel var hon tvungen att lyda. ” Man

känner en frustration hela tiden, i hjärtat alltså. Och det påverkade mig mycket psykiskt efter ett tag, jag tappade lusten att gå till jobbet.” Sedan berättar hon att hon blev uppsagd p.g.a. nedskärningar i mitten av -90-talet. Hon började då studera igen. Det värsta med det tyckte hon var att ”.. dom satte mig på mellanstadienivå eller något sånt. Alltid var det sånt hinder och jag har fortfarande den känslan att ifrån myndigheternas sida vill dom inte släppa in invandrare.” Hon fortsätter med att berätta om vilka tankar hon hade om möjligheterna att som invandrare få jobb efter avslutade studier. ”Jag tänkte, okej Meriam tänk, när du läst färdigt på gymnasienivå, vad ska du då göra? Ska du fortsätta på Universitetet? (Hon har tidigare läst fyra år till sjuksköterska på ett Universitet i Iran) Få lån, gå på Universitetet i fyra, fem år och sen efteråt, vad ska du göra? Ska du få jobb? När du är färdig är du minst 45 år gammal. Vem anställer dig som en invandrad kvinna med den här bakgrunden? Och sen sitter du på en massa skulder. Den tanken gjorde att jag hoppade av. (.) Så jag tänkte faktiskt realistiskt, eftersom jag kommer ifrån ett land där vi är vana att ta hand om oss själva. (.) Så den biten att det finns en socialbyrå som man alltid kan vända sig till, det var helt främmande för mig och helt uteslutet för mig.” Meriam köpte i stället en livsmedelsbutik som hon drev några år. Hon tjänade bra men slet ut sig. Hon föll tillbaka in i en tidigare depression. ”Så jag var hemma i två år. Alla mina sparade pengar försvann, jag betalade själv under tiden. Sen fick jag jobb här i sex månader som vikarie. Vi får se, Jag är inte nöjd, men sånt är livet.”

Karim berättar återigen om tandläkarutbildningen i Jugoslavien. ”Sen tänkte vi (han och hans fru) fortsätta här i Sverige men det gick inte bra. Vi var tvungna att börja om från början och läsa gymnasiet och vi hade tre års tandläkarutbildning som inte räknades.” Han försökte då få ett arbete inom musikens värld, främst som musiklärare, vilket dock inte lyckades förutom under en mycket begränsad period. ”Jag läste en undersköterskeutbildning i tre terminer men jag läste inte färdigt för att sista terminen fick jag papper på att jag inte skulle få några pengar. Beslutet ändrades men då var det för sent. ”.. under de två månaderna behövde jag pengar att betala hyra och annat så jag var tvungen att vända mig till socialförvaltningen, men de kunde inte hjälpa mig om jag fortsatte att läsa. Då blev jag tvungen att avbryta utbildningen för att få pengarna (.) ..det var tråkigt.” Karim funderar på om hans inställning när han kom har påverkat hans ambitioner att skaffa ett arbete. ”Jag tror att i min situation

var det så att jag trodde att Sverige skulle vara ett tillfälligt land för mig så jag försökte kanske inte tillräckligt mycket.”

Suliman berättar att han trodde att arbetsmarknaden fungerade på ett liknande sätt som i Palestina och i många andra länder. *”..till exempel, i mitt hemland går man till en restaurang och säger att man vill ha arbete och dom säger varsågod. Här är allt så organiserat..”* Efter han hade fått reda på att han inte kunde konvertera sin psykologexamen började han på Komvux. *”Jag började tänka att jag skulle läsa till sjukgymnast. När jag blev färdig med min sjukgymnast utbildning fick jag det här jobbet på föreningen så jag tänkte att jag inte ville missa den chansen. (.) Nackdelen är att jag för fem år sedan kunde prata bättre svenska än vad jag gör nu. Jag umgicks med svenskar när jag gick i skolan. Träffade andra, liksom mötte det svenska varje dag.”*

Vida ville jobba efter avslutad SFI. Hon fick några olika praktikplatser via arbetsförmedlingen. Det genererade dock inte till någon fast anställning. *”.. men tyvärr fick jag hela tiden bara praktikplatser (.) Sex månader, ett år och så, det var inte så roligt. (.) .. så jag har inte fått en chans att få ett arbete, ett fast arbete. (.) Sen pratade jag med arbetsförmedlingen att de måste hjälpa mig så att jag får anställningsstöd (.) .. och efter många, många år så äntligen.”* (Hon arbetar som tidigare nämnts på en invandrarförening).

Laila berättar att hon genom en introduktion på arbetsförmedlingen fick reda på vilka möjligheter som fanns på arbetsmarknaden. *”Så jag fick en bild, så jag visste att Sverige behöver lärare och sjuksköterskor, socionomer och läkare.” (.) Men det är lång väg faktiskt. (.) .. jag har kompletterat mina gymnasiebetyg kan man säga, för att komma in på högskola. (.) Jag tycker inte att jag ska ha några problem faktiskt, med arbete. Jag har valt rätt i alla fall, det är garanterat jobb.”*

Hassan tänkte inte så mycket på arbete i början. *”Jag kände mig mycket trött och besvärad och jag tänkte bara på att värja mig. (.) Dom tvingade mig att stanna i militärtjänst i sex år för att arbeta med högteknologisk apparatur vid gränsen till Iran, det var krig.”* Han berättar att han tycker det är annorlunda i Sverige eftersom det finns olika utbildningar. Man bestämmer också vilket jobb man vill ha. Men han tycker att det verkar vara mycket svårt att få arbete här. Han har läst och praktiserat under tiden han varit här. Nu läser han på Komvux. *”Först måste jag läsa engelska, sen svenska och sen andra ämnen. Jag vill lära mig komma i kontakt med det svenska samhället. Jag trivs men jag tänker också på något jobb, men inte vilket jobb som helst. Jag vill jobba som tekniker eller...jag vet inte. Men något som kräver lite utbildning. Det är mycket svårt för mig.”*

Sammanfattning

Ett tydligt mönster hos våra respondenter är att ingen har lyckats få ett arbete som motsvarar deras tidigare utbildning. Detta trots att de initialt var inriktade på att arbeta inom sitt utbildningsområde. Sulieman, utbildad psykolog, och Karim, som läst de tre första åren till tandläkare, fick veta att deras tidigare utbildningar inte hade något värde här i Sverige. Det fanns heller inga möjligheter att komplettera dem. Vidare blev han överraskad över kompetenskraven för att få ett arbete. Både Meriam och Karim berättar om olika hinder i systemet när de på olika sätt försökte utbilda sig. Meriam beskriver även en frustration över att bli yrkesmässigt degraderad. Vida berättar också om hur svårt det var att under många år slussas mellan olika kortvariga praktikplatser utan att få någon tills vidare anställning. Karim nämner även att hans ursprungliga tankar om att Sverige var ett tillfälligt hem, att han skulle vidare, kan ha påverkat hans ambitioner att söka arbete.

Språket

Med tanke på hur viktigt språket är för att kunna kommunicera och orientera sig i vardagen ansåg vi att detta var ett viktigt tema. Vi var intresserade av att undersöka hur våra respondenter upplevde att möta ett nytt språk samt hur det påverkade dem i det vardagliga livet.

Meriam berättar att hon tyckte det svenska språket var jättesvårt i början. *"Men jag tog det väldigt naturligt, så för mig var det inget konstigt med det."* Hon lärde sig språket väldigt tidigt. *"Det var ganska naturligt att man måste lära sig språket för att kommunicera."*

Sulieman säger; *"Ärligt talat tänkte jag inte så mycket på språket. (.) Jag tänkte det är svårt, men liksom, eftersom jag lärt mig två, tre språk tidigare. Engelska, ryska och polska så var det inte så jobbigt"*

Vida lärde sig språket mycket snabbt efter det att hon fått uppehållstillstånd. *".. jag var väldigt duktig på att lära mig språket, alla tyckte jag var duktig."* Men trots detta kan det svenska språket fortfarande kännas främmande. *".. det fattas någonting när det gäller svenskan och jag kan ibland inte hitta rätt ord i meningar. (.) "* *..fortfarande känner jag att det är ett okänt språk. (.) Du vet, det är ett annat land och inte mitt språk faktiskt. (.)* Hon berättar att hon är glad över att hon kunde engelska, det hjälpte henne mycket i början. *".. så jag hade inte så mycket problem för om det fattades ett ord använde jag ett ord på engelska istället."*

Karim berättar att han kunde flera språk sedan tidigare men att han inte gillade svenska. Han jämför sig med en man som kom samtidigt och blev tillsammans med en svensk tjej. ”.. efter två år kunde han prata mycket bra svenska. Men för mig som kom till Sverige med min iranska fru och fick kontakter med andra iranier (.) .. jag kan inte så mycket svenska.”

Karim försöker förklara hur det känns att inte kunna använda ett språk fullt ut. ”Även om det inte är känslor som man vill beskriva så är det svårt att på ett annat språk än sitt modersmål förklara vad man tror eller vad man tycker om att göra. Han berättar hur jobbigt han tyckte det var med tolk. (.) Det känns inte bra när man känner sig som ett barn som någon måste ta hand om. (.) Och ibland kände man sig hopplös när tolken sa; ja, han säger så och så. Jag vill ju att han säger så och så som jag sa det. Om jag vore tolk skulle jag vara som en skådespelare. Jag skulle transportera hans eller hennes ord och känslor och allt alltså, men det är svårt.”

Hassan förklarar att det är först på senaste tiden han har börjat uppskatta svenskan. ”När jag går vidare med svenskan så börjar jag att tycka om det.” Han säger att han till sin natur är en social människa. ”En gång ville en gammal svensk kvinna prata med mig. Och hon kunde inte engelska så jag kände mycket stress . (.) Det var mycket svårt och jag kände mig som en främmande här i början. (.) Jag vill heja på andra, prata med andra när jag är på stationen eller på bussen. (.) Min rädsla börjar släppa, jag börjar våga prata. Och det gör att jag känner mig mycket bättre. Jag tror att det är mycket viktigt att lära sig svenska. (.) Därför ger jag det här rådet till andra. Om du vill stanna här, inte bara stanna hemma utan ha en viktig roll i livet måste du lära dig svenska. (.) För att man kompletterar, integrerar sig med andra och det är mycket viktigt.” Han berättar om sina grannar som inte hade för avsikt att stanna i Sverige. ”.. om man kommer hit och inte tänker stanna här utan tänker att det är tillfälligt (..) då tänker de bara på att tjäna pengar. Inte att integrera sig, inte att lära sig. De har inte som mål att stanna här.” Hassan använder även sig själv som exempel. ”Jag läste svenska från början. Men jag var inte nöjd. Jag var ointresserad. .. På grund av den här inställningen tycker Hassan nu att han har ”förlorat” två år.

Laila förklarar att det var väldigt svårt för henne att inte behärska det språket som talades. ”Hemskt, jag kände mig som en amatör helt enkelt. Alltså, när jag inte fattade folk, vad dom sa och dom fattade inte mig. (.) Jag var faktiskt lite stressad.” Hon berättar att hennes möjligheter att prata engelska hjälpte henne till viss del. ”Innan jag lärde mig svenska var det lite svårt att få kontakt. Men sen var det lite lättare. Det viktigaste är att man kan språket, det är nyckeln till allt.” Hon berättar att stressen som hon kände som nyanländ fortfarande finns

kvar. ”*Jag kan inte säga att det är över.*” Hon märker det tydligt nu när hon studerar på högskola. Men hon anser ändå att en stor förändring till det bättre har skett.

Sammanfattning

Några av respondenterna, Meriam och Sulieman, tänkte inte så mycket på språket. Båda såg det som väldigt naturligt att lära sig det språk som talades. Vida och Laila försökte att lära sig språket så snabbt som möjligt. Skillnaden är markant jämförelsevis med Karim och Hassan, de gillade inte svenskan och Hassan belyser vikten av att vara motiverad. Han tar både sig själv och sina grannar som exempel. Han och Laila betonar hur viktigt de tycker att språkinläringen är för att kunna integrera sig i det svenska samhället. Flertalet av våra respondenter, Vida, Karim, Hassan och Laila har på olika sätt gett uttryck för hur svårt och frustrerande det var och i viss utsträckning fortfarande är att inte till fullo kunna behärska svenskan.

Det sociala nätverket

Med hjälp av det här temat ville vi undersöka hur deras sociala nätverk, både här i Sverige och i hemlandet, såg ut när de var nyanlända och hur det sedan har utvecklats sig. Vi valde att ha med detta tema för att vi anser att det sociala nätverket har en signifikant betydelse för hur vi människor mår och hur vi upplever vår situation oavsett var vi befinner oss.

Meriam säger; ”*Jag var väldigt modig*”. *Jag hade inget socialt nätverk.*” Hon berättar att hon är en öppen person, hon lärde känna både svenskar och människor med invandrarbakgrund och att hon fick väldigt lätt kontakt med folk. ”*Så jag kände inte den där ensamheten i början faktiskt. (.) Jag har fortfarande några svenska vänner som jag haft kontakt med i nästan tio år.* Hon berättar vidare att hon har telefonkontakt med sina släktingar i Iran. Men att kontakten har förändrats med tiden. ”*Efter ett tag blir det, det där; Hej, hur är det? Vem har gift sig? Vem har dött? Vem har gjort vadå..? Då blir det inte den där djupa konversationen som man ville. Den blir inte känslomässig. Det blir bara vanligt, att man ska höra varandras röster.*”

Vida hade inget socialt nätverk förutom sin blivande man och hans familj. ”*Tyvärr hade vi ingen bra kontakt med varandra. (.) Det kändes väldigt tungt för jag kunde inte acceptera dom och dom kunde inte acceptera mig.* Hon lämnade sin man och hans familj efter ett år, p.g.a. misshandel, hot och ett dåligt bemötande. Vida höll sig sedan gömd i Sverige under en

längre tid eftersom myndigheterna vid tre tillfällen avlog hennes ansökning om uppehållstillstånd. Under den tiden var hennes sociala nätverk nästintill obefintlig. Men efter cirka tre år fick hon uppehållstillstånd och då blev det bättre. ”.. jag träffade vänner och fick massvis med svenska kompisar, så roliga och det var jättekul.” Vida säger att hennes kontakt med hennes familj i Iran var mycket begränsad under de första åren. Inledningsvis hindrade hennes man och hans familj henne från att ta kontakt med sin familj. ” I nio månader kontrollerade dom mig och jag fick inte ringa till mina föräldrar. Sedan blev det svårt att hålla kontakt p.g.a. att hon var tvungen att hålla sig gömd. När hon fick uppehållstillståndet förändrades bilden. ” Pappa kom till Sverige. Vi åkte till Köpenhamn och kramades och grät mycket. Vi har det jätte bra. Vi ringer och skickar kort.”

Suliman hade en kompis ifrån Ryssland här i Sverige när han anlände. Genom honom träffade han andra. Han berättar att han har ganska bra kompisar här men att alla är invandrare. ”Nu har jag bott nästan tio år här i Sverige och jag har inte en enda svensk kompis. Och jag tror, jag vill inte säga till hundra procent, det är kanske fel på mig också, men jag är van att ha kompisar från olika länder (.) men det är svårt att ha kompisar ifrån Sverige.”. Jag bjöd hem dom och vi åt och drack, men nästa dag var det liksom som inget hänt. Liksom bara hej, hej. Man försökte gå in i en djupare relation och sånt, men nej. När Suliman bjudit hem dem flera gånger utan att någon bjudit tillbaka började han fundera; Jaha , dom vill inte ha en relation med mig. Jag tog första steget men det gick inte”.

När det gäller det sociala nätverket i Palestina förklarar Suliman hur svårt det var att inte kunna åka och hälsa på trots att han ville. Han var tvungen att vänta i fem år tills han fick svenskt medborgarskap. ”..jag har kontakt med dom per telefon. Nu har det blivit lättare.. (.) Det var alltid i mina tankar, mina föräldrar är gamla och jag ville inte att det händer dom någonting. (Suliman såg inte sina föräldrar på tretton år). Jag hade mycket starka känslor och jag tror att jag efter ett tag glömde hur dom såg ut. Till exempel när jag åkte var mina bröder lika små som min pojke är nu. (.) Man känner liksom inte att det är mina bröder så som jag kände dom. Det tar ett tag att se det igen.”

Karim kände ingen i Sverige innan han kom hit. Idag har han sin son och en del kompisar, men inga som är svenskar trots att han försökt. ”Jag skulle till och med kunna annonsera för att få svenska kontakter. Men det känns lite konstigt.. (.) Jag vet inte om det är mitt utseende eller mitt sätt att prata. Jag vet inte, men om jag säger till dig efteråt; vill du att vi träffas på lördag och du säger vi får se, vi hörs, och sen hör du aldrig av dig.. (.) ”Svenskar är mycket försiktiga när det gäller relationer och att skaffa nya vänner. I mitt land och även här kan jag ta kontakt med en Iranier och snabbt bli vän, direkt första dagen..

Laila hade släktingar i Sverige när hon kom hit tillsammans med sina bröder. Men de flesta av dem bor i Södertälje. *”Jag har bara en farbror som bor här. Han är gift med en svenska. Dom hjälpte oss faktiskt jätte mycket”* Laila säger att idag har hon inte några problem med vänner. *”Idag har jag inga problem. Nästan alla mina kompisar är svenskar. Och sen har jag också mycket kontakt med kyrkan faktiskt. (.) Så det är många vägar. Man kan inte bara sitta hemma. Det är ingen som knackar på dörren. Det är vi som måste söka hela tiden.”*

Hassan berättar återigen hur jobbigt det var att komma till Malmö i början. Han hade många släktingar här som hade en mycket negativ inställning till det svenska samhället. När hans fru och barn kommit bestämde de sig för att bryta banden med sina släktingar. *”Efter två eller tre år ångrade vi så mycket att vi kom till Sverige. (.) Men när vi fick ny relation, ny telefon, ny kontakt, hela familjen blev så glad och vi kände oss trygga. (.) Vi har många relationer med svenska familjer. Dom är mycket trevliga, mycket snälla, mycket respekt mot invandrare.”*

Hassan har telefonkontakt med sina släktingar i Irak

Sammanfattning

Två av våra respondenter, Meriam och Karim hade inga vänner eller släktingar i Sverige när de kom. Sulieman hade en kompis ifrån Ryssland. Hassan och Vida bröt av olika skäl efter en tid sin relation med de släktingar som fanns här när de kom. Laila har fortfarande kontakt med sina släktingar. Alla har nu i olika utsträckningar ett socialt nätverk omkring sig. Men sammansättningen skiljer sig avsevärt om vi tittar på hur många svenskar som finns i nätverket. Varken Sulieman eller Karim har en enda svensk kompis. Båda har försökt att träffa svenska kompisar men ingen av dem har lyckats. Sulieman har resignerat i sina försök medan Karim fortfarande söker. Hassan nämner att han träffade svenskar efter det att han brutit med sina släktingar. Meriam, Vida och Laila har alla svenska vänner. Laila har nästan enbart vänner ifrån Sverige.

Alla har kontakt med sina släktingar i hemlandet. Sulieman upplevde tiden innan han fick svenskt medborgarskap som mycket jobbiga eftersom han inte kunde besöka dem. Meriam tycker att kontakten blivit ytligare. Den har inte samma djup som tidigare.

Det kulturella mötet med svenskarna

Med hjälp av det här temat ville vi få en inblick i om de har upplevt kulturella skillnader och i sådana fall på vilket sätt. Vi var även intresserade av om dessa upplevelser förändrats över tid.

Här fann vi att våra respondenter främst tog upp tankar om hur de upplevde svenskar och mötet med dem.

Meriam tänkte inte så mycket på det hon kallar kulturkrocken i början. *”Jag trodde inte att det fanns så stora skillnader. (.) Men efter att jag har varit här i tio år, då kände jag det på riktigt. Hon nämner flera olika exempel. ”Sverige var ett homogent land. För min del var det väldigt konstigt. För i Iran är det väldigt, väldigt olika. Skillnaden är som dag och natt. (.) .jag var alltid fascinerad över hur en befolkning kan tänka på samma sätt och komma överens med varandra utan att bli högljudda.”* Hon använder gräsklipparen som en metafor när hon beskriver vilken påverkan hon tror att föreningslivet har på vårt homogena tänkande. *”Man klipper av dom som sticker ut och sen kommer alla på samma nivå, alla tänker på samma sätt. (.) Fördelen är att konflikterna minskar mycket. (.) Nackdelen är att uppstickarna förlorar.”* Meriam beskriver svenskarna som ärliga när det gäller våra känslor. I början tänkte hon även mycket på varför svenskar gav ersättning när de hjälpte varandra. Hon ger exempel. *”.. vi åkte i en av arbetskamraternas bil och jag såg att alla gav henne tio kronor för skjutsen. Jag tänkte väldigt länge på det. Tänk vilka konstiga människor. (.) Tio kronor! Man blir varken rik eller fattig av tio, tjugo eller femtio kronor.* När Meriam hade funderat på det här ett tag kunde hon se fördelar med det. Hon jämförde med Iranier som ställer upp för varandra utan ersättning. *”Då å andra sidan, finns den där känslan att nästa gång ska du ställa upp för mig utan krav. (.) .. så man har alltid några slags skuld-känslor mot varandra. (.) Men den där relationen som svenskar har i samhället, den är utan den där känsluskulden.”* **Vida** tror att hennes resor utomlands med sina föräldrar hjälpte henne att förbereda sig på kulturmötet. Hon beskriver svenskar som artiga, försiktiga och väldigt lugna. *”.. en sak som var jätte konstigt var att det inte finns så många levande människor. (.) Vi Iranier dansar även om vi har sorg och är ledsna. Vi har bra kontakt med varandra. Vi är inte rädda för att ta kontakt med folk.*

Suliman tror att hans erfarenheter ifrån Ryssland har hjälpt honom här i Sverige. Det var där han fick känna på kontrasten mellan en liten by och en stor stad. *”När jag kom till Sverige var det mest chockerande att det var så lugnt. (Han bodde i Svedala vid den tiden). Det var så lugnt att det var skrämmande. (.) Jag kände mer som att jag bodde i ett fängelse, ensam, inga kompisar, inga alls. (.) Man var liksom rädd att gå ut på gatan. Allt var så tyst.”* Suliman tror inte att svenskar behöver varandra lika mycket som människor behöver varandra i hans hemland p.g.a. att Sverige är ett så utvecklat land. *”.. jag menar att när människor är fattiga så behöver dom varandra. Till exempel behöver jag mina grannar.. (.) När jag är borta*

skyddar de mitt hus. Ni har sjukhus, ni har polisen, om man ringer till ambulansen så kommer dom oftast inom fem minuter. (.) I Sverige behöver man inte så mycket relationer, man klarar sig själv om man vill. (.) Men hos oss kan du till exempel inte leva så även om du vill vara själv.” Sulieman tror att vad som är bra eller dåligt i hög utsträckning är kulturellt betingat. ”Vi säger olika saker om världen men det betyder inte att vi har rätt eller fel. Det säger bara att vi är olika och man ska acceptera att vi är olika. Kan vi lära oss det och om vi klarar det blir det en finare värld.”

Hassan berättar att han från början var principiellt för det öppna samhället. Han vill att män och kvinnor själva ska få bestämma vem de vill gifta sig med. *”Vi måste ha frihet. (.) Förr var jag inte nöjd med mitt gamla samhälle. Jag kritiserade det så därför flyttade jag hit.”* Han säger att han aldrig har blivit förvånad över kulturmötet, han tycker om den sociala tanken och att alla får chans till jobb och utbildning. Trots dessa tankar tycker han dock att det är svårt att internalisera nya normer och traditioner. *”Men jag, jag växte upp där. Jag måste ha något av de traditionerna i mig.”* Hassan tycker också att människor möter varandra på ett annat sätt i Irak *”.. man kan säga att det är ett öppnare samhälle. Det är mycket lättare att prata med vem som helst. Grannar, inte grannar, det är bara att knacka på dörren för att prata. (.) Om det finns någon främling som kommer till Irak vill alla hjälpa honom eller henne. Inte samma sak här, här är dom mycket snälla men lite.. jag vet inte”.*

Karim säger att det första som överraskade honom var snuset. *”Men när det gäller kultur var det att ett par som är gifta betalar för sig själva.”* Han tyckte också att det var konstigt att man kysste varandra på gatan, det var för honom något privat. *”Nu har man vant sig, men det var konstigt ifrån början.* Karim upplever att vi inte hjälper varandra i samma utsträckning som han är van vid. Han ger ett exempel på om en person är full och ramlar i Iran. *”Om man ramlar i Iran kommer hundra stycken för att hjälpa en och de skulle fråga; vart bor du och varför dricker du så mycket.”* Vad som definieras vara rätt eller fel är delvis kulturellt betingat enligt Karim. *”Det är ju så att när man växer upp lär man sig att det här är bra, det här är inte bra. Så man lever hela tiden med sin kultur och när man ser någonting som är annorlunda tycker man det är konstigt, då det inte är så man lärt sig från början.”* Vidare tycker han att svenskar verkar vara mindre stressade än andra. Svenskar planerar mer medan exempelvis han själv gör allt i sista minuten och då blir det stressigt.

Laila anser att svenskarna lägger stor vikt vid att jobba och betala skatt. *”Om man lever på socialen ser dom ner på dig. Och det är ett stort problem. (.) Men det är brist på jobb. Hon märker även skillnader i hur vi klär oss. ”Vi tycker om att klä oss fint. (.) Här är det lite*

annorlunda. (..) Hon berättar vidare att det är stora kulturella skillnader i Irak också. "Alltså, vi lever i ett land men har fyra, fem olika kulturer."

Sammanfattning

Här framgår det att de lyfter fram ganska skilda upplevelser av kulturmöten. Det finns dock vissa reflektioner som återkommer hos flera av våra respondenter. Det rör sig främst om hur de upplevde/upplever mötet med svenskarna. Sulieman, Hassan och Vida beskriver vissa karaktäristiska drag hos svenskarna på ett liknande sätt. Gemensamt är att de ger en bild av att svenskarna är försiktiga och ganska tillslutna. Sulieman och Karim tycker att det är svårt att bygga upp relationer med svenskarna. Sulieman tror att det kan bero på att Sverige är ett så utvecklat land och därför inte behöver varandra i samma utsträckning som i många andra länder. Hassan och Karim upplever även att svenskarna inte hjälper varandra i samma utsträckning som människorna gör i deras hemländer. Två av våra respondenter, Sulieman och Karim, anser att vad som kan upplevas vara rätt eller fel många gånger är kulturellt betingat och därmed något relativt.

Internaliseringen av nya värderingar, normer och traditioner

Syftet med detta tema var att undersöka om de upplever att det nya samhällets värderingar, normer och traditioner har påverkat och förändrat dem under deras tid här. Till skillnad ifrån ovanstående tema vill vi här redogöra för hur våra respondenter upplevt att kulturmötet förändrat deras inre.

Meriam berättar att hennes egen förändring framförallt tydliggörs i mötet med den gamla kulturen. Exempelvis nämner hon mötet med sin mamma när hon är på besök. *"Jag märker att jag inte förstår henne nu. (..) .. jag vet att om jag gör något på det sättet som jag har blivit van, då förstår inte mamma det. Så där kommer kulturkrocken, så jag måste vända tillbaka sjutton år i tiden. (..) För att vi ska kunna förstå varandra, så det inte blir konflikt."* Hon tycker även hon märker skillnaderna när hon möter Iranier som kommit till Sverige nyligen. *"När vi diskuterar saker och ting förstår jag dom inte. (..) .. dom är väldigt ytliga för mig. (..) .. dom säger en sak och dom menar en annan sak. (..) Så när jag ser dom där grejerna då vet jag att jag har förändrats."*

Laila säger att hon har förändrats men att det framförallt är hennes familj som märker det. *"Till exempel kan jag inte (..) ha gäster utan att ringa till dom först. Det är inte så i mitt hemland, man knackar bara på och går in. Hon berättar att hon tänker på ett annat sätt nu."*

”Många saker som jag inte accepterade, accepterar jag nu. (..) Laila tar homosexualitet som exempel.

Suliman berättar att han har förändrats. Exempelvis ringer han innan han går till en kompis, förr gick han bara dit. *”Och nu vågar vi säga till varandra. I våra hemländer är det fel, ett stort fel. Här har vi lärt oss att säga till, är jag upptagen så säger jag att jag är upptagen, att jag inte kan träffa dig idag.”* Han berättar också om skillnaden i närhet i olika relationer. *”.. här har jag en kollega som har arbetat här i ungefär fyra år och han har inte varit hemma hos mig en enda gång. Om jag säger det hemma hos oss säger dom att det är fel på oss. Han berättar att synen på äktenskap också har förändrats bland dom han känner. Han beskriver hur förändringen tydliggörs när han besöker hemlandet. ”.. sa mina föräldrar och bröder till mig att så som jag betar mig kan man tro att jag inte var född och har bott där nere.”* Det är exempelvis saker som att han inte tål värmen, hur han klär sig. *”Det gäller även hur jag behandlar mina barn och så. Jag behandlar inte mina barn som pappa behandlade mig. (.) Om en vuxen säger något dumt till honom (sonen) så har han rätt att svara dumt också. (.) Men där är det nej, vuxna får säga dumma saker men där ska barn acceptera.”*

Vida märker en förändring i hennes egen öppenhet inför okända människor. *”Jag vågar inte prata med okända människor längre. Hon berättar att hennes familj och släktingar i Iran har märkt att hon har förändrats när hon varit och hälsat på dem. ”Innan kunde jag inte prata rakt ut. Jag säger direkt, varför ljuger du?(.) ..och dom sa till mig, du har blivit väldigt oartig. Jag har inte blivit oartig utan jag känner att man måste säga det man känner. (.) En kvinna kan inte säga till sin man, du har gjort fel. Men jag säger det direkt till honom. (.) Jag känner mig väldigt stark. Jag kan säga min åsikt utan att det händer mig någonting. Det är det största.”* Vida berättar att hon känner sig mest som en svenska men inte fullt ut. *”Jag kan inte känna mig 100% iransk eller 100 % svensk, jag är mitt emellan. (.) Men jag är mest svensk för jag var arton år när jag kom till Sverige. Men jag har anpassat mig väldigt bra och jag har kämpat med väldigt mycket. Just nu kan jag inte leva i Iran.”*

Hassan tycker att det är svårt att internalisera nya normer och traditioner trots att han tycker om många av dem. *”Men jag, jag växte upp där. Jag måste ha något av de traditionerna i mig. Därför blir det som en konflikt i mig. Vad är rätt, vad är inte rätt?(.) I mitt hemland spelar det stor roll att ta andras åsikter till dig. Men här är det inte samma sak. Det spelar ingen roll om andra tycker att det är bra eller inte bra. Därför besvärades vi mycket i början. Vi ville integrera oss i det svenska samhället, men nästan alla släktingar kritiserade oss. Hassan ger oss ytterligare exempel på denna problematik. ”.. mina principer säger att det ska vara samma sak för kvinnan och mannen. Men om jag låter min fru bestämma något blir jag*

lite rädd att andra kanske ska få veta att min fru bestämt. Och det kan man säga, gör att jag skäms. (.) Vi måste balansera mellan vår gamla tradition och den nya traditionen. Det finns.. vi kan säga att vi accepterar allt i teorin men i praktiken nej. (.) När jag var barn var det bara pappa som bestämde. Jag kan inte ta bort den gamla traditionen, den finns där inne. (.) Min fader lärde oss fel. (.) Jag måste lära mig att diskutera med min son så att han får visa sina åsikter. Därför kan jag säga att jag rensar mig ifrån gamla dåliga saker. Jag försöker.”

Karim säger att han fortfarande känner sig 100 % som en Iranier. ”..och när jag säger 100 % är det inte bara för att min mor och far är Iranier eller att jag är född där, utan jag menar med språk, kultur, musik, mat och med allt.” När han var i Iran upptäckte han att människor direkt förstod att han bodde utomlands. ”De ser direkt att jag, trots att jag pratar ren och fin persiska, kanske inte pratar samma persiska som för tjugo år sedan. (..) De märkte det direkt eller på sättet man klär sig.”

Sammanfattning

Alla utom Karim och Hassan betonar att de har förändrats mycket under tiden de varit i Sverige. Hassan pratade mycket om svårigheterna att ta till sig nya normer och traditioner i verkliga livet trots att han tycker många av dem är bra. Han upplever att de ”krockar” med de gamla traditionerna och normerna som redan finns i honom. Flera av respondenterna hade lagt märke till att deras egna förändringar framförallt blev synliga för dem i kontakten med släkt och vänner som bor kvar i hemlandet. Meriam märker det även när hon pratar med nyanlända Iranier.

Den kulturella tillhörigheten

Syftet med detta tema var att vi ville få reda på vilka tankar de har om sin egen kulturella tillhörighet. Vidare ville vi undersöka om de upplever/upplevt några svårigheter att känna tillhörighet när dessa delvis olika inre ”kulturella världar” möts/möttes.

Meriam säger att i början kände hon en väldigt stark längtan till sin familj, sina vänner och miljön överhuvudtaget. Hon berättade hur hon målade upp vackra inre bilder av sitt hemland och gjorde jämförelser med Sverige. ”När jag såg en blomma i Sverige, tänkte jag; den blomman som jag hade i Iran var mycket vackrare. Meriam förklarar att de jämförelserna slutade hon att göra när hon efter fem år i Sverige besökte Iran. Hon tog risken och åkte dit för att besöka sin döende far, hon blev dock kvarhållen i landet i elva månader. ”Bara dom där vackra bilderna hade fastnat, de tog jag med mig hit. Men när jag åkte tillbaka såg jag

med andra ögon. Det var bara en fantasibild jag hade i min hjärna. Verkligheten är inte så. Utan verkligheten, ursäkta språket, det skitet som finns nu, det är inte den verkligheten jag hade i min fantasi.” Hon berättar vidare, mycket berörd, att när hon hade varit här i tio år började hon känna ensamhet. ”.. nu när jag blivit äldre, mognare kvinna, nu har den kommit faktiskt. Det finns en tomhet, jag tror alla haft den. Alla i världen har den tomheten inom sig. Trots att jag har mycket goda vänner här. Jag trivs här. Även om det blir fritt fram i morgon, att jag kan åka tillbaka och stanna där och börja jobba där, tror jag inte att jag kan bli en riktig iransk kvinna. (.) Så även om jag åker tillbaka till Iran då saknas något där också.

Sulieman talar om svårigheterna att inte känna tillhörighet någonstans. ”Ärligt talat, även om vi har fred där ner, så kan jag inte bo i mitt hemland igen. (.) Liksom jag utvecklades eller formulerades som människa här ute. (.) Ibland funderar jag på att jag liksom har kommit extra till världen. Jag är inte accepterad här, det är inga som accepterar mig till hundra procent. Där är det heller inga som accepterar mig till hundra procent. (.) Att man inte känner behörighet på något ställe va, och det är inte så bra och det gör att man blir stressad. Du vet, jag lider mycket av stress, mycket ärligt talat. Varje natt byter jag T-shirt tre gånger.”

Laila vill känna sig som en svensk kvinna. ”Men svenskarna vill inte det. Så man tänker; nähe, jag är en iransk kvinna. Till exempel, jag sökte om svenskt medborgarskap för ett år sedan. Jag fick avslag p.g.a. att jag inte har pass. Jag har bara id-kort och irakiskt medborgarskap. Det är omöjligt att få pass.”

Sammanfattning

Meriam och Sulieman känner båda en sorg över att inte kunna känna tillhörighet någonstans, varken i Sverige eller i sina hemländer. Meriam beskriver det som en tomhet men förklarar att den här känslan kom först efter att hon varit i Sverige under en lång tid. Hon berättar även om sina romantiserade bilder som hon tidigare hade av hemlandet. Sulieman beskriver även känslan som mycket stressframkallande och svår. Laila vill känna sig som en svensk men berättar att hon på olika sätt blir påmind om att hon är en Iranier.

Attityder hos svenskar och invandrare

Enligt vår uppfattning har våra attityder stor betydelse för hur vi förhåller oss och upplever mötet med andra människor. Med hjälp av detta tema ville vi därför undersöka vilka attityder våra respondenter upplever i mötet med svenskar och med andra människor med invandrarbakgrund.

Hassan berättar att i början tänkte han att svenskar kanske inte vill prata med invandrare. *"Men när vi började våga prata med dom var dom bra mot oss." Vi upptäckte att dom är snälla människor och gärna pratar med andra och invandrare.*" Han förklarar svenskarnas tveksamhet med att det finns så många dåliga exempel på invandrare som inte har någon respekt och som har en konstig attityd till det svenska samhället. De tycker inte att det här samhället är bra. *"Tyvärr, det är människor som bara vill tjäna pengar. De kritiserar samhället. (.) Dom tror aldrig på integration eller respekt."* Hassan tycker att för många invandrande män har för mycket fritid. *".. de tänker inte på jobb, de har socialbidrag. (.) De tänker bara på vilka kläder de klär sig i, vilken hårstil de har. (.) Det är ingen riktig aktivitet för att integrera sig, att utbilda sig. Det är bara att förlora tid."* Hassan berättar att han brukar rekommendera andra att gå till skolan. *"Att gå ifrån hemmet till exempel, två timmar varje dag i skolan gör att man känner sig frisk. Då gör man något nyttigt annars är det mycket negativt för den egna psykologiska situationen."* När det gäller "svenskarnas" attityder berättar han att han har känt sig diskriminerad. Det var när han hade ett ärende till posten. *"Han var inte snäll när han pratade med mig, men han var snäll mot de svenska kunderna. (.) När jag vänt mig om hörde jag hur de skrattade."*

Suliman delar in invandrares attityder till det svenska samhället i tre kategorier. *"En typ som inte accepterar vad som finns här och går till den kriminella världen.. Och så en del som säger att jag skiter i det här landet och jag ska utnyttja vad som finns.. Och en tredjedel som jag tror att jag tillhör. De säger, jag har det svårt men jag ska kämpa och bevisa att jag klarar mig och sånt."* När Suliman berättar om svenskarnas attityder säger han att han inte försöker ta kontakt med svenskar längre. *"Jag vill inte ta första steget, jag har blivit felbehandlad tillräckligt för att bli trampad på mer. (.) Varför ska jag bjuda min granne mer. (.) Jag har varit snäll mot honom och han vill inte ge tillbaka. Steg för steg känner du att du lever själv. Hade det inte varit andra invandrare här, trots alla fördelar här, skulle jag inte klara av att bo här. För mig är det mycket viktigt med den mänskliga biten i livet. Någon som ringer till mig och säger, hur mår du? Ska vi gå ut?"* Han fortsätter med att berätta hur känslig han blivit när han upplever att han blivit bemött på ett negativt sätt. *".. för mig blir det en veckas funderingar om varför och sånt, jag mår dåligt av det. Jag kanske överdriver. (.) Men jag upplever att det är på det här sättet, men det är inte säkert att det är rätt till hundra procent.* Fortsättningsvis pratar han om alla fördelar med att bo i Sverige. *"Man skall vara tacksam. Man ska inte hela tiden prata om det negativa."*

Meriam berättar att det är vanligt mellan Iranier att man pratar om svenskar. *"Och de har så konstiga uppfattningar om vad svenskar till exempel äter och vad de dricker. Hur svenskar*

gör angående en sak. Eftersom hon själv har svenska kompisar och jobbat under en längre tid på en svensk arbetsplats så har hon en annan uppfattning. "Vi har pratat om allt i livet, Känslorna, allt. Och dom är inte konstiga. Hon tycker att när svenskar, förutom myndigheterna, pratar om invandrare då pratar dom om individer. Det tycker hon är en stor skillnad. Förklaringen till föreställningarna och attityderna hos Iranierna förklarar hon med att.. "Det beror på att dom inte umgås med svenskar. (..) Om dom ser en svensk göra någonting så tror dom att alla svenskar gör på samma sätt, vilket inte är sant. (..) Vi är alla individer och gör saker och ting på vårt eget sätt."

Laila tycker att många invandrare har en dålig attityd till det svenska samhället. Hon anser att det främst är ett systemfel att invandrare missbrukar systemet. *"I alla system finns det hål (..) och då utnyttjar dom det som finns. Det finns inte tillräckligt koll från myndigheter, kommuner eller vem som helst som har ansvar (..) Och det är inte fel ifrån invandrare, det är fel att det inte finns tillräckligt med koll."* Hon anser inte att det inte har något med deras kulturella bakgrund att göra. *"De jobbar som hästar i deras eget land. Det är inte det. De vet att.. dom lär sig av varandra hur man utnyttjar systemet. Hon lyfter in arbetsmarknadssituationen för människor med invandrarbakgrund när hon talar om invandrare som missbrukar systemet. "När folk sitter i fem, tio år utan jobb, så vad gör du?"*

Beträffande attityder hos svenskar har hon främst märkt det när hon har någonting som kostat mycket pengar. När hon nyligen skjutsade en svensk tjej i sin nyinköpta bil så var det första hon sa; *Är det din bil? "Ja, sa jag. Det är min bil. Den måste vara dyr sa hon. Alltså, man känner det som att hur kan du vara invandrare och ha en sån bil? Man får sånt intryck. (..) Många gånger säger dom det inte direkt, men det känns."* Hon ger även ett annat exempel. *"Jag har lite guld men jag har inte det på mig. Dom frågar hela tiden, jaha, det är jättefint. Hur mycket kostar det? Varför frågar dom? Men dom frågar inte svenskar. Jag märker det."*

Karim tror att svenskar är mycket artiga och vänliga men att han inte har blivit särskilt bra bemött när han har försökt att bli kompisar med dem. Rasism märker han nästan aldrig av. *Någon enstaka gång.. " .. kanske man märker att det luktar rasism, men det är mycket sällan."* Han tycker dock att myndigheterna verkar ge mindre hjälp till invandrare än svenskar. *"Jag vet inte om myndigheterna har blivit mycket lurade av invandrare eller att dom inte tror på invandrare (..) ..men man får mindre hjälp."*

Vida har mött svenskar som blir irriterade när hon inte förstår och behöver fråga. *" Till exempel människor som jobbar på post eller bank kan bli irriterade när man inte förstår och frågar en gång till. Det är lite obehagligt."*

Sammanfattning

Flertalet av respondenterna är kritiska till många invandrades attityder till det svenska samhället. Kritiken handlar mycket om oviljan till att försöka integrera sig och att utnyttja systemet. Laila talar mycket om hur invandrare missbrukar systemet. Hon lägger dock det huvudsakliga ansvaret på systemet som sådant eftersom det ställs för lite krav. Enligt henne påverkar även svårigheterna att få arbete situationen. Laila anser inte att problematiken har något med den kulturella bakgrunden att göra. Meriam berättar att många iranier har väldigt stereotypa bilder av svenskar. Hon anser att det beror på att de umgås för lite med svenskar.

Suliaman tycker att många svenskar har mött honom med en negativ attityd. Utan andra invandrare hade han inte klarat av att bo i Sverige eftersom han hade saknat mänskliga relationer för mycket. Samtidigt säger han att han blivit mycket känslig när han upplever att svenskar bemöter honom illa och därigenom kanske på ett överdrivet sätt använder sitt invandrarskap som förklaringsmodell till varför han utsätts. Laila berättar om känslan av att som invandrare bli ifrågasatt när man har något som är förhållandevis dyrt. Hon säger att det oftast inte uttrycks direkt utan att de här attityderna är av en mer subtil karaktär, såsom blickar, frågor som de inte ställer till andra svenskar. Vida och Hassan har upplevt irritation och smädelse när de utträttat ärenden.

5. Analys

5.1 Inledning

I detta kapitel kommer vi att knyta vissa av våra respondenters tankar och en del av de mönster som vi funnit till våra teoretiska utgångspunkter. Dessa tankar och mönster är i hög utsträckning tagna ifrån de sammanfattningar vi gjort under respektive tema. Men vi kommer även att göra vissa analyser som överskrider de olika tematiska avgränsningarna. Vi finner det nödvändigt eftersom i verkligheten kan inte den flora av olika tankar och upplevelser som vi fått tagit del av sättas in i olika konstruerade fack. Individerna möter inte sin verklighet utifrån olika separata enheter utan de är delar av en helhet som ömsesidigt påverkar varandra.

Enligt Franzén (2001) finns det många likheter mellan flyktingar och "vanliga" invandrare i de krisliknande reaktioner som kan upplevas när man brutit upp och flyttat till ett nytt land. Men hon anser även att det finns tydliga skillnader. En av dessa är det grundläggande skälet

till upprottet. Flyktingen reser inte till något utan de flyr ifrån något. Fokus ligger på det egna hemlandet och hur de ska ta sig därifrån, inte hur det ska bli i det land de kommer till. Den här diskussionen är intressant att koppla till våra respondenters olika, men onyanserade bilder av Sverige innan de anlände. De hade alla gemensamt, förutom Laila, att deras kunskaper om Sverige var mycket begränsade.

5.2 Sysselsättningens betydelse

När vi frågade våra respondenter, utan att specificera, om vilka tankar de hade om framtiden när de var nyanlända fann vi att alla, utom Hassan, tänkte på att försöka komma igång med en sysselsättning. Antingen studier eller arbete. Den här fokuseringen på att finna en sysselsättning är enligt Franzéns egen forskning mycket vanlig för flyktingar som är nyanlända. Detta överensstämmer med hennes tes att arbetet är en grundläggande aktivitet för oss människor. Många undersökningar visar även att de som avbrutit sina yrkeskarriärer eller studier på grund av flykt avser att återuppta dem i det nya landet. Detta stämmer väl överens med flera av våra respondenters tankar om framtida sysselsättning när de var ganska nyanlända. Framförallt då för Hassan, Sulieman, Karim och Meriam som alla var högskoleutbildade. Möjligheterna att lyckas påverkas av flera olika faktorer. Den egna inställningen och motivationen är självfallet två viktiga faktorer vilket även två av våra respondenter understryker. Karim använder sig själv som exempel när han belyser vikten av motivation i dessa sammanhang. En viktig motivationshämmande faktor enligt dem är om flyktingen är inställd på att stanna i Sverige eller inte. Ses Sverige som ett tillfälligt land kan motivationen att på olika sätt försöka integrera sig i samhället minska. Men det är även av stor vikt att det finns rimliga yttre förutsättningar för att nå de mål som individen satt upp. Med andra ord är det gensvar (Franzén, 2001) vi får ifrån vår omgivning och det samhälle vi lever i en viktig ingrediens för hur vi ska lyckas i våra försök. De traditioner och regelsystem som individen måste följa och anpassa sig efter har också stor betydelse. De flesta av våra respondenter har upplevt sådana hinder i deras strävan efter att få en sysselsättning. Meriam, Karim och Sulieman kunde av olika anledningar inte få behörighet att använda sig av sin tidigare utbildningskompetens på den svenska arbetsmarknaden. Situationen på arbetsmarknaden spelar självfallet också en stor roll. Enligt Social rapport (Socialstyrelsen, 2001) är arbetslösheten markant större hos människor med invandrarbakgrund jämförelsevis med övriga svenskar. Dessutom (Integrationsverket, 2002) är de invandrande personer som innehar ett arbete även generellt sätt högre utbildade än vad arbetsuppgifterna kräver jämfört med svenskar. Om vi utgår ifrån Franzéns tidigare resonemang om arbetets betydelse i

människans liv så är sannolikheten troligtvis stor att även livets övriga delar påverkas av arbetslöshet. Den yrkesmässiga degraderingen som uppstår genom att inte få ett arbete som man tidigare ansågs ha kompetens att utföra har nog också många gånger en negativ påverkan på människors liv. En av våra respondenter, Meriam, upplevde den yrkesmässiga degraderingen som mycket frustrerande och psykiskt krävande när hon ifrån att tidigare ha varit sjuksköterska i chefsposition började arbeta som undersköterska.

Utifrån våra respondenters tankar och tidigare forskning har vi fått en insikt om arbetets betydelse. Vi kan även skönja vissa negativa konsekvenser för den enskilde när människor av olika anledningar får svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Men för att få en övergripande bild av hur våra respondenter har upplevt mötet med Sverige så krävs det att vi försöker återskapa komplexiteten i deras upplevelser. Om vi ser arbetet som ett viktigt incitament för att skapa sig en plats i det nya samhället är språket ett annat.

5.3 Språkets betydelse

Vi diskuterade tidigare olika faktorer som påverkar möjligheterna att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Motivationen var en av dessa. Enligt Franzén (2001) är den essentiell även för att lära sig ett nytt språk och en av de mest hämmande faktorerna är även här om individen inte är inställd på att stanna. Motivationens betydelse för tillägnelsen av svenskan är mycket tydlig i vårt empiriska material. Meriam, Sulieman, Vida och Laila berättade att de såg det som naturligt att lära sig ett nytt språk och tog sig tidigt an den uppgiften. Hassan och Karim uttryckte däremot båda att de i början av sin vistelse i Sverige kände sig omotiverade till att lära sig svenska. Hassan berättar att han först på senare tid börjat uppskatta svenskan och att han är numera mycket motiverad och engagerad i att lära sig språket. De första två åren, när han var omotiverad, upplever han idag som ”förlorade” språkligt sett.

Språket kan ses som ett av de verktyg Spännar (2001) beskriver för att kunna hantera vardagliga problem men som istället kan bli ett problem i sig. Hon belyser även hur det nya språket kan kännas främmande även när man har skaffat sig ganska goda språkkunskaper. Det beror främst på att man, till skillnad ifrån sitt eget modersmål, måste tänka efter innan man talar. Språkinlärning handlar mycket om att lära sig förstå de symboler som symboliska interaktionister talar om (Trost & Levin 1996). Behärskan av språket rent grammatiskt behöver med andra ord inte innebära att man fullt ut kan förstå. Orden och meningarnas

innebörd, vad de symboliserar är minst lika viktigt. Vida nämner just det som Spännar och den symboliska interaktionismen belyser. Trots att hon behärskar språket mycket bra tycker hon fortfarande att det kan kännas främmande och okänt med svenskan, det är som om det skulle fattas någonting. Både Hassan och Laila har känt sig pressade och stressade över att inte kunna uttrycka sig på ett sätt som de önskar. Båda bär fortfarande den känslan i viss utsträckning. De betonar vikten av att lära sig språket för att kunna integrera sig. Laila beskriver det som att språket är ”nyckeln till allt”.

Orden reflekterar samhället som man lever i. Den stress som ovanstående respondenter har gett uttryck för kan därigenom ha en förklaring i att de socialiserats in i ett annat samhälle. Enligt symbolisk interaktionism (Trost & Levin, 1996) är människans beteende en produkt av alla tidigare erfarenheter. Ingenting är glömt utan allt är interagerat i människans beteende och hon befinner sig i en kontinuerlig förändringsprocess. Enligt Allwood (2000) är kännetecknet av att en individ har tillägnat sig vissa kulturella mönster den att individen kan interagera socialt utan att ses som avvikande eller konstig. Behärskas inte språket blir det svårare att interagera vilket ökar risken att marginaliseras.

Språkets essentiella betydelse för människans möjlighet att interagera med sin omgivning är för de flesta något självklart. Det kan vara en av förklaringarna till att många människor reagerar på att vissa invandrare inte har lärt sig språket trots att de har bott i Sverige i flera år. Förklaringarna till detta kan vara många. Men vikten av att praktisera det nya språket torde alla vara enade om. För att möjliggöra detta på ett bra sätt krävs ständiga möten och samtal med människor som behärskar språket. Det i sin tur kräver gemensamma arenor där de som har språket som modersmål och de som behöver lära sig språket kan mötas. En sådan viktig arena är alla arbetsplatser. På så sätt kan vi se att arbete och språk har en tydlig koppling till varandra. Om de ömsesidigt påverkar varandra på ett positivt sätt så för det konsekvensen att arbetslösheten minskar och språkförmågan ökar för invandrare personer. Den negativa spiral som denna ömsesidiga påverkan också kan skapa kallar Franzén för språkparadoxen. Det innebär att personer på grund av språkliga brister förlorar accessen till arbetsplatser som skulle kunna vara arenor för att praktisera och förbättra språkkunskaperna. (Franzén, 2001). Tyvärr kan vi idag se att den negativa spiralen är ett tydligt inslag på arbetsmarknaden. Bristen på gemensamma arenor får även andra effekter eftersom det bidrar till att invandrare och svenskar möts i mindre utsträckning. Det i sin tur skapar incitament för exempelvis ökad marginalisering, stereotypa bilder av varandra och ömsesidigt negativa attityder. Här har vi

funnit det intressant att se om våra respondenters sociala nätverk speglar den segregering som finns mellan svenskar och invandrare.

5.4 Sverige och svenskarna

Vår empiri visar att Meriam, Vida, Hassan och Laila, har svenska vänner medan Karim och Sulieman inte har några svenska kompisar alls. Om vi kopplar det här till arbetsmarknaden som gemensam arena kan vi göra vissa intressanta iakttagelser. De respondenter som har svenska vänner verkar i högre utsträckning haft tillgång till gemensamma arenor än de övriga. Meriam har arbetat under en längre tid som undersköterska på en svensk arbetsplats. Vida har genom en mängd olika praktikplatser vistats på olika arbetsplatser. Laila berättar själv att hon har mött sina vänner på flera olika sätt. Men det är även troligt att hennes studier på en svensk högskola kan ha hjälpt henne att få kontakt. Hassan träffade sina svenska vänner först efter det att han brutit sin relation till släkten. Det väcker för övrigt intressanta tankar över hur sociala nätverk kan påverka människor på olika sätt. Gemensamt för Karim och Sulieman som inte har några svenska vänner är att ingen av dem har arbetat på en svensk arbetsplats någon längre tid. Självfallet kan inte detta förklaras enbart utifrån arbetets betydelse eller andra gemensamma arenor som skapar möten. Det är en oändlig rad av faktorer som påverkar sådana här skeenden. Motivationen, den egna personligheten och bemötande är bara några av dem.

Om vi utgår ifrån att människors uppfattningar om varandra blir mer nyanserade hur bättre man lär känna varandra kan vi även konstatera att även det omvända gäller. Ju mer diffusare bild vi har varandra desto mer onyanserad bild får vi. I det här sammanhanget är det intressant att lyfta fram några av våra respondenters tankar om vissa drag som de finner gemensamma hos många svenskar.

Sulieman och Karim, som inte har några svenska vänner, upplever det som svårt att bygga upp relationer med svenskar. De har på olika sätt försökt att skaffa svenska kompisar men ingen av dem har lyckats. Båda tycker att de verkar vara ganska försiktiga och tillslutna vilket även Vida lyfter fram. Sulieman upplever att han blivit illa bemött i en del av sina försök vilket gjort att han har resignerat. Karim försöker fortfarande. När de diskuterar svenskar och svenskarnas beteende och vad som är rätt eller fel anser de dock att mycket är relativt och kulturellt betingat. Dessa respondenters upplevelser av svenskar kan kopplas till Allwoods (2000) resonemang om hur människan präglas in i en kulturs beteende. Enligt den symboliska

interaktionismen handlar allt vi människor gör om våra inlärd symboler. Om vi översätter våra respondenters ord i symboliskt interaktionistiska termer skulle vi kanske kunna hävda att vissa symboler som är typiska för svenskarna inte överensstämmer med de symboler som de är vana vid. Symbolerna är annorlunda och sättet att kommunicera skiljer sig med andra ord åt. Men människans symboler är i ständig förändring och därför aldrig statiska genom att man kontinuerligt fyller på med nya erfarenheter. (Trost & Levin 1996).

5.5 Internaliseringsprocessen

Denna ständiga förändring möjliggör i sin tur att flyktingar påbörjar en process där de börjar internalisera det nya samhällets värderingar, normer och traditioner. Allwood (2000) hävdar att det sker både sociala och psykologiska förändringar när människan försöker anpassa sig till den omgivning hon befinner sig i. Beroende på hur mycket kontakt de har med det svenska samhället kan vi nog ponera att skillnaderna är ganska stora hur denna process gestaltar sig och vilka konsekvenser den får. Om känslan finns av att vara en del av det nya samhället ökar nog möjligheten att i högre utsträckning känna kulturell tillhörighet till det nya samhället. Om å andra sidan förankringen är bristande torde riskerna vara större att flyktingen känner sig marginaliserad och viljen i sin kulturella tillhörighet.

I det här sammanhanget är det intressant att studera våra respondenters upplevelser av hur de själva har uppfattat sin egen internaliseringsprocess. Hassan som förutom Laila har varit mycket kortare tid i Sverige än de övriga anser att många av det nya landets normer är bra men känner ändå att han har problem med att internalisera dem. Hans egen förklaringsmodell är att de nya normerna "krockar" med hans gamla traditioner och det som han redan har socialiserats in i. Han menar att det är viktigt för honom att balansera den gamla traditionen med den nya. Om vi använder Franzéns (2001) metaforik, kan vi ponera att de mänskliga speglarna som fyller en viktig funktion genom att de med omvärldens hjälp speglar och bekräftar vem man är successivt håller på att bytas ut hos Hassan. Den här medvetenheten som Hassan så tydligt visar beträffande sin egen process är mycket intressant att jämföra med de övrigas. Alla utom Karim anser förvisso att de har förändrats mycket under sin tid här. Men till skillnad ifrån Hassan märker de det främst när de på olika sätt är i kontakt med den gamla kulturen. Det är då deras egen förändring blir tydlig. Skälen till detta kan självfallet vara flera. Det kan exempelvis bero på Hassans uttalade vilja till att möta det svenska samhället och hans ständiga medvetna strävan efter att integrera sig. Men det kan också vara så att de övriga i vissa hänseenden har kommit längre i internaliseringsprocessen än vad

Hassan gjort. De har redan på olika sätt och i olika utsträckning tagit till sig det nya landets kultur som sin egen. Franzén (2001) belyser hur det egna hemlandets kultur präglar individens synsätt att det kan innebära en sorts blindhet. Man tar den egna kulturen för givet, som något naturligt. Hon kallar det att vi ser igenom våra egna kulturella glasögon. Vi vill hävda att det här resonemanget åtminstone i viss utsträckning även kan appliceras på de respondenterna som vi jämför Hassan med. Spännar (2001) kallar denna medvetenhet som Hassan uppvisar för den förhöjda medvetenheten vilket innebär att människan i det nya landet observerar, jämför, kritiserar och söker förklaringar när hon försöker knyta ihop det gamla med det nya. Detta begrepp är nära sammankopplat med den egologiska, reflekterande intersubjektiviteten som präglas av eftertanke och planering för att försöka förstå sin omvärld. Dess motsats är den radikala, icke reflekterande intersubjektiviteten vilket man istället kan koppla till Franzéns (2001) begrepp de kulturella glasögonen.

5.6 Den kulturella tillhörighetens ambivalens

Tidigare diskuterade vi kortfattat att internaliseringsprocessen kan upplevas på olika sätt beroende på vilken förankring individen upplever sig ha i det nya samhället. Om förankringen är dålig torde risken för att känna sig marginaliserad och viljen i sin kulturella tillhörighet vara större. Detta "inre" möte kan upplevas som att man lever i två världar samtidigt och därigenom inte känner att man till fullo tillhör någon av dem. Stonequist (Johansson, 1999) kallar detta fenomen för "marginal man". Vi ska nu belysa de svårigheter som några av våra respondenter upplever beträffande detta.

Både Meriam och Sulieman känner en sorg över att varken kunna känna tillhörighet till Sverige eller till sitt hemland. De förklarar båda att de inte skulle kunna återvända till sina hemländer och bosätta sig där p.g.a. att de förändrats för mycket. De skulle inte känna sig hemma där heller. Sulieman säger att han inte känner sig fullt accepterad någonstans, varken här i Sverige eller i sitt hemland. Var han än befinner sig känner han sig marginaliserad. Han beskriver den här känslan som mycket stressframkallande och svår. Meriam berättar att den här känslan kom först efter det att hon varit i Sverige i cirka tio år. Innan dess beskriver hon att mer hade en känsla av ensamhet och en känsla av saknad av det gamla. Hon berättar att hon under de första åren romantiserade fram bilder av sitt hemland. Allt var bättre i Iran jämfört med i Sverige. Franzén (2000) beskriver detta fenomen som att individen upplever hemlandet med dess invånare och mentalitet står i ett "ljus skimmer" jämförelsevis med det nya landet. Dessa bilder förändrades och blev nästan det motsatta för Meriam när hon efter en

tid besökte sitt hemland. Hon beskrev denna upptäckt som mycket nyttig men omtumlande. Några år senare började hon istället känna den tomhet och sorg över att inte känna full tillhörighet. Än möjlig förklaring till denna förändring kan vara att Meriam kände en tydlig tillhörighet till sitt hemland innan hon reste tillbaka. Hennes romantiserade bilder anser vi stärker denna tes. Men när hon fick konfrontera dessa bilder med verkligheten och de visade sig vara en illusion, då minskade hennes känsla av tillhörighet till sitt hemland och därmed föddes ett frö av vilsenhet och tomhet i henne.

5.7 Attityder hos invandrare och svenskar

Vi har vid flera tillfällen diskuterat marginalisering och vikten av att skapa gemensamma arenor där invandrare och svenskar kan mötas. Detta för att förhindra att avståndet mellan grupperna blir så stora att man får svårt att urskilja den enskilde individen. Blir avståndet för stort byggs bilderna oftast inte upp av egna erfarenheter utan snarare av sånt som människor ”redan vet”. Det i sin tur är en grogrund för skapandet av exempelvis generaliserande stereotyper, tillskrivandet av kollektiva egenskaper, fördomar och marginalisering. Med dessa exempels hjälp kan vi troligen förklara en del av de attityder och den diskrimineringen som Laila, Vida och Hassan upplevt. Laila får nedsättande frågor och blickar när hon uppvisar något som är förhållandevis dyrt. Hassan och Vida har upplevt diskriminering och smädelser när de utträttat ärenden. Sulieman tycker att många svenskar har mött honom med en negativ attityd. Samtidigt säger han att han blivit mycket känslig när han upplever att svenskar bemöter honom illa och därigenom kanske på ett överdrivet sätt använder sitt invandrarskap som förklaringsmodell till varför han utsätts. Här ger Sulieman ett tydligt exempel på att han inte känner sig som en svensk, vilket tydliggör problematiken kring att vara marginaliserad och leva med känslan av att bära med sig ett utanförskap.

Vi ska nu utifrån vår empiri ge en bild av hur några av våra respondenter funderar kring invandrares attityder till Sverige och svenskarna. Flera av våra respondenter är kritiska till andra invandrares attityder till svenskar och det svenska samhället. Både Hassan och Laila talar mycket om hur invandrare missbrukar systemet samt deras ovilja att integrera sig. Laila lägger dock det huvudsakliga ansvaret på systemet som sådant eftersom det ställs för lite krav. Enligt henne påverkar även svårigheterna att få arbete situationen. Hon anser inte att problematiken har något med den kulturella bakgrunden att göra. Meriam hävdar att många iranier har väldigt stereotypa bilder av svenskar. Hon anser att det beror på att de umgås för lite med dem.

Om vi utgår ifrån vad vår egen empiri visar, vilket även Franzéns (2001) forskning stödjer, att flyktingar i mycket hög utsträckning är fokuserade på att få arbete när de är relativt nyanlända blir våra respondenters upplevelser av "samma" grupp människor mycket intressant. Om vi leker med den här tanken måste vi ställa oss frågande till vad som händer med dessa människor under tidens gång. Vilka förklaringar kan vi finna som gör att en del av de arbetsökande flyktingarna vänder samhället ryggen och istället försöker utnyttja systemet? Förklaringarna kan självfallet vara många. Vi har inte här några som helst möjligheter att försöka ge någon heltäckande bild över denna komplexa fråga. Men däremot kan vi återknyta resonemanget till vad vi tidigare diskuterat och därigenom försöka finna vissa möjliga förklaringar till detta fenomen. Som vi ser det har både motivationen och de yttre förutsättningarna en stor betydelse även här. Dessa element har oftast en ömsesidig påverkan på varandra. Om det är för stora hinder i vägen för att människan skall kunna nå sina mål, exempelvis ett arbete, så ökar risken markant att personen ifråga till slut resignerar och blir passiv. Känslan av marginalisering och utanförskap riskerar också att få människor att vända samhället ryggen. Hur de egna grupperna påverkar sina egna medlemmars attityder är också en viktig faktor i sammanhanget

Sernhede (2000) har i sin forskning om invandrarungdomars kriminalitet dragit slutsatsen att det är deras villkor i det svenska samhället som är orsaken till problemen inte deras kulturella bakgrund. Han hävdar att det har skett en utveckling mot nya mönster av fattigdom, segregation och marginalisering, vilket gjort att invandrarskap är liktydligt med utanförskap. Delar av det här resonemanget kan kopplas till Lailas tankar om att invandrarnas kulturella bakgrund inte är en giltig förklaringsmodell till att de utnyttjar systemet. Om vi har den utgångspunkten bör vi i mycket högre utsträckning se marginaliseringen som en resurs och fördelningsfråga än som ett kulturellt betingat problem. Då utkristalleras det istället en "klassisk" kamp mellan fattiga och rika, mellan de som har och de som inte har. Den enda skillnaden är då att majoriteten av de fattiga har ett annat ursprung än vad de fattiga hade förr.

6. Slutdiskussion

Franzén (2001) beskriver som vi tidigare nämnt vår blindhet för vår egen kultur med hjälp av metaforen "att ha på sig sina egna kulturella glasögon". Med det vill hon få oss förstå att det

som känns naturligt och självklart i samspelet med vår omvärld i själva verket är olika kulturmönster som egentligen i mångt och mycket bara är något givet i sin speciella kontext. Vi skrev i inledningen av denna uppsats om att detta fenomen blir mer tydligt när vi på olika sätt möter andra kulturer och upptäcker att vårt eget sätt att leva inte är lika självklart och naturligt för andra. Vi ställde oss då bland annat frågan om hur detta möte kunde upplevas av människor som tvingats fly ifrån sitt hemland. Nu, cirka två månader senare, har vi fått förmånen att ta del av en hel uppsjö av dessa upplevelser. Mångfalden och nyanserna i deras upplevelser har visat på en komplexitet som är gränslös. Men vi har även kunnat konstatera att det finns många tankar och upplevelser som är gemensamma hos de personer vi intervjuat.

Några av de tydligaste mönstren har varit svårigheterna att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden samt den egna personliga förändringen och dess konsekvenser i form av exempelvis upplevelser av utanförskap och marginalisering. De språkliga barriärerna är även något som flera av respondenterna har återkommit till. Som en av respondenterna uttryckte det ”språket är nyckeln till allt”. Flera har även ställt sig kritiska till många invandrades negativa inställning och avståndstagande till det svenska samhället. Det här har vi funnit extra intressant, eftersom både vår egen empiri och tidigare forskning tydligt visar på en mycket stark vilja att som nyanländ flykting eller invandrare få komma igång med en sysselsättning. Det här borde rimligen tyda på att flyktingen eller invandraren initialt har en öppenhet mot det svenska samhället. Vi diskuterade detta fenomen i analysen och tog då bland annat upp vikten av motivation samt rimliga yttre förutsättningar som viktiga element för att förhindra resignation och passivitet. Det fördes även en diskussion om språket och arbetets betydelse som nödvändiga incitament för att motverka marginalisering och känslor av utanförskap.

Ytterligare en viktig påverkansfaktor tror vi är den enskilde flyktingens eller invandrans sociala nätverk. Vi tänker främst här på släktingar och vänner ifrån det egna hemlandet. Självfallet är detta nätverk oftast ett stort stöd och en trygg hamn för den enskilde. Dess positiva betydelse skall inte på något sätt ringaktas. Men vi tror även att detta sociala nätverk i vissa fall kan ha en negativ inverkan på den nyanländes möjligheter att integrera sig i det svenska samhället. Om vi utgår ifrån det faktum att det är en stor segregering och marginalisering av invandrare idag, borde sannolikheten vara ganska stor att den nyanländes sociala nätverk endast består av släktingar, vänner eller andra landsmän som tillhör denna marginaliserade grupp. Om nu detta sociala nätverk som grupp är marginaliserad är sannolikheten stor att de har stereotypa bilder, förutfattade meningar och negativa attityder

om svenskar och det svenska samhället. Vi leker med tanken att en nyanländ släkting, vän eller landsman har flytt till Sverige och tas om hand "av sina egna". Frågan som då måste ställas är hur mycket den nyanlände påverkas av deras beskrivning det svenska samhället och svenskarna. Risken torde vara ganska stor att han tar över dessa bilder och gör dem till sina egna. Ett möjligt alternativ är självfallet att genom egna erfarenheter pröva om dessa bilder överensstämmer med det sociala nätverkets. För att skapa bästa möjliga förutsättningar för detta krävs dock att det finns gott om gemensamma arenor där svenskar och invandrare på ett naturligt sätt kan mötas. Som vi tidigare, i analysen, diskuterade är arbetsplatser är en sådan viktig plats.

I vår egen undersökning är Hassan ett tydligt exempel på denna problematik. Förvisso bröt han efter mycket vånda sin relation med sina släktingar och kunde därefter börja söka sig ut i samhället. Men vägen dit var lång och det tog mycket kraft. Vi ska dock inte tro att detta är ett specifikt problem för invandrare. Det här är en allmänmänsklig företeelse. Dessa tankegångar kan lika gärna appliceras på svenskar och deras sociala nätverk gentemot invandrare. Det finns många stereotypa bilder, förutfattade meningar och negativa attityder även där. Skillnaden, förutom att de marginaliserade grupperna är mer utsatta, är marginell. Den nyanlände kommer inte till ett nytt land utan föds snarare in i en ny värld.

Källförteckning

Referenser

Franzén, Elsie C (2001) *Att bryta upp och byta land*. Falun: Natur och Kultur.

Höglund, Olle (2000) *Sveriges rikets lag*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Johansson, Thomas (1999) *Social Psykologi- modern teori och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, Bengt (1991) *Drömmar och vardag i exil*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i Samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. Tredje upplagan

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (1996) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan & Levin, Irene (1996) *Att förstå vardagen*. Lund: Studentlitteratur

Vestin, Sanna (2002) *Flyktningboken*. Stockholm: Ordfront.

Antologi

Allwood, Carl Martin (2000) "Några förutsättningar för tvärkulturella möten" i Allwood, Carl Martin & Franzén Elsie C., red. *Tvärkulturella möten – grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Franzén, Elsie C (2000) "Invandring, arbete och arbetslöshet" i Allwood, Carl Martin & Franzén Elsie C., red., *Tvärkulturella möten – grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Ahsani Ghahreman, Sarang & Brattaner, Eva & Hamzic, Vanja & Hatefie Morovati, Amir (2003) *Att vara en del av Sverige – en kvalitativ studie om olika upplevelser av integration*. Linköping: Institutionen för tematisk utbildning och forskning, Campus Norrköping.

Westin, Charles (2000) ”Om diskriminering och forskning om diskriminering” i Allwood, Carl Martin & Franzén Elsie C., red., *Tvärkulturella möten – grundbok för psykologer och socialarbetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Tidskriftsartiklar

Sernhede, Ove (2000) ”Föreställda gemenskaper och nya etniciteter” i *Nordisk Sosialt arbeid*, 1:2-11.

Officiella tryck

Socialstyrelsen (2001) *Social rapport 2001*

Övriga källor

Internet

Integrationsverket (2002) *Rapport Integration 2002*.

www.integrationsverket.se/templates/ivPublication.2741.asp.